
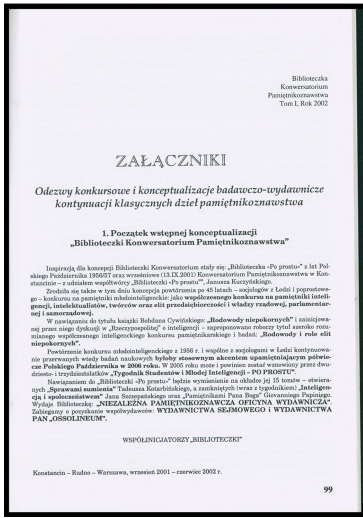

<p>Logotyp</p> 	<p>Nazwa instytucji</p> <p>Muzeum Ustrońskie</p>	
<p>Tytuł jednostki / publikacji / fotografii</p> <p>Odezwy konkursowe i konceptualizacje badawczo – wydawnicze kontynuacji klasycznych dzieł pamiętnikoznawstwa, „Biblioteczka Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa”, Tom I Październik – Pamiętnikarstwo – Polska, Rok I, Warszawa 2002, s. 99 – 129.</p>		
<p>Ilość stron oryginału</p> <p>32</p>	<p>Ilość skanów</p> <p>32</p>	<p>Liczba plików publikacji</p> <p>67</p>
<p>Autor</p> <p>Jan Szczepański</p>	<p>Wydawnictwo / zakład fotograficzny</p> <p>Niezależna Pamiętnikoznawcza</p>	<p>Skan okładki</p>
<p>Miejsce wydania</p> <p>Warszawa</p>	<p>Rok wydania / Data powstania</p> <p>2002</p>	
<p>Sygnatura</p> <p>---</p>	<p>Rodzaj zasobu (np. zdjęcie, czasopismo itp.)</p> <p>Czasopismo</p>	
<p>Wymiary (wys x szer)</p> <p>14,3 x 20,5 cm</p>	<p>Stan zachowania</p> <p>---</p>	<p>Charakterystyka skanowanego obiektu</p> <p>Załączone w I. Tomie „Biblioteczki” odezwy i konceptualizacje badawczo – wydawnicze, redagowane i podpisane przez Jana Szczepańskiego, a dotyczące m. in. konkursu na pamiętniki młodego pokolenia wsi polskiej przełomu tysiącleci, planów Polskiego Instytutu Kultury Wsi, Centrum Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich czy Listu Otwartego w sprawie dalszych losów „Kultury” Jerzego Giedroycia.</p>
<p>Hasła przedmiotowe (okres historyczny, postacie, miejsce)</p> <p>XX wiek, Polska Rzeczpospolita Ludowa, Jan Szczepański, Jerzy Giedroyc, Władysław Markiewicz, Warszawa,</p>		
<p>Hasła tematyczne (np. miasto, przemysł, kuźnia, letnicy itp.)</p> <p>Polska Akademia Nauk, nauka polska, historia, społeczeństwo, chłop, wieś polska, socjologia, nauki społeczne, pamiętnikarstwo, wspomnienia, „Kultura”, inteligencja, Polonia, polscy Żydzi, Polski Instytut Kultury Wsi, Centrum Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich</p>		
<p>Prawa autorskie</p> <p>---</p>		

ZAŁĄCZNIKI

Odezwy konkursowe i konceptualizacje badawczo-wydawnicze kontynuacji klasycznych dzieł pamiętnikoznawstwa

1. Początek wstępnej konceptualizacji „Biblioteczki Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa”

Inspiracją dla koncepcji Biblioteczki Konwersatorium stały się: „Biblioteczka »Po prostu«” z lat Polskiego Października 1956/57 oraz wrześniowe (13.IX.2001) Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa w Konstancinie – z udziałem współtwórcy „Biblioteczki »Po prostu“”, Janusza Kuczyńskiego.

Zrodziła się także w tym dniu koncepcja powtórzenia po 45 latach – socjologów z Łodzi i poprostowego – konkursu na pamiętniki młodointeligencji: jako **współczesnego konkursu na pamiętniki inteligencji, intelektualistów, twórców oraz elit przedsiębiorczości i władzy rządowej, parlamentarnej i samorządowej**.

W nawiązaniu do tytułu książki Bohdana Cywińskiego: **„Rodowody niepokornych”** i zainicjowanej przez niego dyskusji w „Rzeczypospolitej” o inteligencji – zaproponowano roboczy tytuł szeroko rozumianego współczesnego inteligentckiego konkursu pamiętnikarskiego i badań: **„Rodowody i role elit niepokornych”**.

Powtórzenie konkursu młodointeligentckiego z 1956 r. i wspólne z socjologami w Łodzi kontynuowanie przerwanych wtedy badań naukowych **byłoby stosownym akcentem upamiętniającym półwiecze Polskiego Października w 2006 roku**. W 2005 roku może i powinien zostać wznowiony przez dwudziesto- i trzydziestolatków **„Tygodnik Studentów i Młodej Inteligencji – PO PROSTU”**.

Nawiązaniem do „Biblioteczki »Po prostu«” będzie wymienienie na okładce jej 15 tomów – otwieranych **„Sprawami sumienia”** Tadeusza Kotarbińskiego, a zamkniętych (wraz z tygodnikiem) **„Inteligencją i społeczeństwem”** Jana Szczepańskiego oraz **„Pamiętnikami Pana Boga”** Giovanniego Papiniego. Wydaje Biblioteczki: **„NIEZALEŻNA PAMIĘTNIKOZNAWCZA OFICyna WYDAWNICZA”**. Zabiegamy o pozyskanie współwydawców: **WYDAWNICTWA SEJMOWEGO i WYDAWNICTWA PAN „OSSOLINEUM”**.

WSPÓLINICJATORZY „BIBLIOTECZKI”

2. Odezwa konkursu pamiętnikarskiego z X 1956 r. „OPIS ŻYCIA, DĄŻEŃ I DOŚWIADCZEŃ INTELIGENTA”

(Napisana przez J. Szczepańskiego w Pracowni Socjologicznej PAN w Łodzi)

DO INTELIGENCJI

Pismo młodej inteligencji „Po prostu”, w porozumieniu z Pracownią Socjologiczną w Łodzi, ogłasza konkurs z nagrodami na opis przedstawiający: 1) własną drogę dojścia do zawodu inteligenckiego, 2) własną sytuację w zawodzie czy pracy inteligenckiej, jak, również opis swoich ideałów i dążeń, sukcesów i trudności, i spostrzeżeń i doświadczeń życiowych.

Materiały uzyskane drogą konkursu wykorzystane zostaną do prac publicystycznych oraz do opracowań naukowych.

Zagadnienia naszego społeczeństwa i współczesnej inteligencji skupiają na sobie uwagę zarówno opinii publicznej, jak i władz. W toczących się dyskusjach ujawniło się przede wszystkim to, że o życiu, pracy, konfliktach tego społeczeństwa wiemy bardzo mało. Jaka jest i jaka być powinna rzeczywista rola i miejsce inteligencji w naszym społeczeństwie – oto jest pytanie nurtujące wielu ludzi. Szczere, otwarte wypowiedzi inteligentów powinny dostarczyć materiałów do naukowego i publicystycznego opracowania tych zagadnień. Mogą one przyczynić się do lepszego zrozumienia niezwykle ważnych problemów przemian naszego społeczeństwa w ciągu minionych dwunastu lat. Będą one ważne i potrzebne nie tylko dla publicystów i naukowców, ale i dla samych inteligentów, dla wszystkich ludzi interesujących się tymi kwestiami.

Chcemy poznać prawdę o życiu i dążeniach naszej inteligencji i chcemy, żeby inteligenci sami nam o swej pracy opowiedzieli.

Zwracamy się z wezwaniem do wzięcia udziału w konkursie od tych wszystkich, którzy w Polsce Ludowej poprzez wyższe uczelnie, poprzez naukę w szkołach średnich ogólnokształcących, na studiach przygotowawczych, poprzez samokształcenie i kształcenie na różnych kursach, w szkołach partyjnych i społecznych, wszelkiego rodzaju szkołach zawodowych, poprzez pracę społeczną, awans w pracy zawodowej doszli do tzw. zawodów inteligenckich.

Zwracamy się do działaczy państwowych, partyjnych i społecznych, do ludzi posiadających wykształcenie humanistyczne, pedagogiczne, prawne, do tzw. inteligencji twórczej, inteligencji technicznej, do ludzi zatrudnionych w budownictwie, handlu, administracji, służbie zdrowia, rolnictwie, kulturze, nauce, wojsku oraz we wszelkich instytucjach i przedsiębiorstwach istniejących w Polsce.

Zwracamy się do całej inteligencji dwunastolecia niezależnie od tego, ile kto ma lat. Zwracamy się do pracujących i do nie pracujących zawodowo, do mieszkańców miast, miasteczek i wsi, do ludzi o różnych zapatrywaniach politycznych i społecznych, do wierzących i do niewierzących.

Jak ma wyglądać opis? Nie stawiamy żadnych wymagań co do konstrukcji opisu i formy literackiej. Niech każdy pisze, jak chce, byle dokładnie i prawdziwie. Praktyka gromadzenia tego rodzaju materiałów naukowych (jak np. pamiętniki lekarzy, działaczy wiejskich, bezrobotnych itd.) wskazuje jednak, że dla piszącego najdogodniejszą formą są wspomnienia pamiętnikarskie zawierające opis jego osobistych losów, doświadczeń i przeżyć. Dla naszych potrzeb ważne byłoby, aby w takim opisie dokładniej uwzględniony został ten okres życia, w którym piszący zdobywał kwalifikacje do zawodu inteligenckiego oraz w którym wszedł do tego zawodu, jak również okres pracy w zawodzie inteligenckim, aż do chwili obecnej. Jeśli mogłoby to ułatwić Wam pracę, zastosujcie się do poniższych sugestii.

Rozpocznijcie Wasz opis od krótkich wiadomości o rodzinnym domu, latach szkolnych, o Waszym dzieciństwie i młodości.

Zwróćcie uwagę na wyższe uczelnie, szkołę lub kursy, na pracę zawodową, pracę społeczną i przedstawie te konkretne okoliczności i wydarzenia, dzięki którym staliście się inteligentem. Pisząc o wyższej uczelni, szkole lub kursie zastanówcie się, co Wam one dały, czy i jak przygotowały Was do pełnienia późniejszych funkcji, jak oceniacie ich programy i metody wychowawcze, czy i jak wpłynęły one na kształtowanie się Waszych poglądów, zainteresowań, postawy życiowej. Jeśli jacyś ludzie lub lektura książek wpłynęła na kształtowanie się Waszych poglądów, zainteresowań w tym okresie – opiszcie je. Opiszcie również Waszych najbliższych kolegów i koleżanki z tego okresu życia oraz wszelkie organizacje, do których należeliście lub z którymi stykaliście się.

W naszych badaniach bardzo ważne są losy i poglądy w okresie wykonywania zawodu inteligenckiego.

Napiszcie, z jakimi zamiarami i dążeniami rozpoczęliście pracę w Waszym zawodzie. Jak zamierzaliście ułożyć sobie życie? Jak otrzymaliście pracę zawodową, jak Was przyjęła instytucja, w której zaczęliście pracować, jak Was przyjęli nowi koledzy i środowisko pracy zawodowej. Opiszcie pierwszy okres życia w nowych warunkach, uwzględniając te wydarzenia, które szczególnie utkwiły Wam w pamięci. Jak po tym okresie ułożyło się dalsze Wasze życie? Jak wyglądała i wygląda obecnie realizacja Waszych dążeń i zamiarów. Jakie są Wasze poglądy.

Spróbujcie opisać środowisko, w jakim obracacie się i Waszą w nim sytuacją. Scharakteryzujcie ogólnie w kilku zdaniach miejscowość, w której mieszkacie, pod względem ludnościowym, gospodarczym, kulturalnym. Napiszcie o stosunkach i współżyciu ludzi z różnych grup i środowisk społecznych mieszkających w tej miejscowości lub w tym domu i dzielnicy, gdzie mieszkacie, instytucji, gdzie pracujecie. Piszcie o ludziach, instytucjach i organizacjach (np. szkoła, kościół, rada narodowa, partia itd.), z którymi stykacie się w codziennym życiu i działalności. Jak układają się Wasze stosunki z miejscową inteligencją, z ludźmi z innych środowisk społecznych, z władzami i różnymi autorytetami społeczno-moralnymi? Czy i w jakim stopniu bierzecie udział w życiu społecznym, religijnym, politycznym, kulturalnym itd. Napiszcie na ten temat! Jeśli macie ochotę, przedstawcie również swoje przemyślenia i poglądy na te aktualne problemy społeczne, moralne, polityczne, gospodarcze itd. naszego kraju, które Was najbardziej interesują. Jeśli chcecie, napiszcie również, co myślicie o roli, jaką spełniacie Wy sami jako inteligent w naszym obecnym życiu. Czy z Waszymi zapatrywaniami na te różnorodne kwestie zgadzali się inni ludzie, z którymi najczęściej spotykacie się.

Piszcie wreszcie o Waszym życiu osobistym, domowym, towarzyskim i koleżeńskim, o Waszych rozrywkach, o sposobach spędzania wolnego czasu, urlopu. Czy i jakie kontakty utrzymujecie z rodzicami i krewnymi oraz ze środowiskiem Waszego dzieciństwa – czy i kiedy założyliście rodzinę i jak wychowujecie własne dzieci. Napiszcie również obszerniej o Waszej literaturze fachowej, pięknej, naukowej, czasopiśmienniczej. Piszcie wreszcie o Waszej sytuacji materialnej i mieszkaniowej.

Piszcie o sobie warto również wspomnieć o ludziach spotkanych w Waszym życiu, o wydarzeniach z życia osobistego i ogólnonarodowego, które wywarły na Was największy wpływ i najbardziej utkwily w Waszym życiu ważne.

Podkreślamy raz jeszcze, że opisując Wasze życie nie potrzebujecie koniecznie uwzględniać tych wszystkich momentów, które zostały powyżej wspomniane. Piszcie natomiast o wszystkim, co było w Waszym życiu ważne.

Warunki konkursu

Oceniając nadesłane wypowiedzi sąd konkursowy będzie brał pod uwagę następujące cechy opisu: dokładność, prostotę, dużo przykładów z własnego życia, konkretność. Sposób wyrażania się i pismo nie będą wpływały na ocenę. Można przysyłać swoje pamiętniki lub zapiski, jeśli ktoś prowadził.

Opis powinien mieć co najmniej 25 stron maszynopisu albo odpowiednią ilość stron możliwie czytelny rękopisu. Należy go nadesłać do dnia 15 I 1957 r. w kopercie z napisem „KONKURS” na adres: „Po prostu”, Warszawa, ul. Wiejska 17 lub Pracownia Socjologiczna PAN, Łódź 1, ul. Uniwersytecka 3, piętro IV.

Wypowiedzi mogą być anonimowe, tzn. opisujący może nie podawać swego nazwiska ani adresu. Opisujący podpisuje się wtedy dowolnie obranym pseudonimem lub symbolem – godłem. W wypadku otrzymania nagrody ustalenie autorstwa odbędzie się w bezpośrednim porozumieniu się z przedstawicielem sądu konkursowego.

Opisy nie nagrodzone, a posiadające specjalną wartość naukową będą honorowane częściowo lub w całości według stawek 20 złotych za stronę maszynopisu. Wyniki konkursu zostaną ogłoszone w „Po prostu” do dnia 1 kwietnia 1957 roku.

Przewidziane są następujące nagrody:

I nagroda 6000 zł gotówką albo bezpłatny udział w wycieczce za granicę

Dwie II nagrody po 4000 zł albo bezpłatny udział w wycieczce za granicę

Cztery III nagrody po 2000 zł

Osiem IV nagród po 1000 zł

Piętnaście nagród po 500 złotych.

Po uprzednim porozumieniu się z autorami przewiduje się, że niektóre opisy będą drukowane, za co autor opisu otrzyma osobne honorarium.

W skład sądu konkursowego wejdą pisarze, pracownicy naukowcy i przedstawiciele redakcji „Po prostu”.

Wszelkich dodatkowych informacji udziela „Po prostu”. Warszawa, ul. Wiejska 17, tel. 8-32-91 oraz Pracownia Socjologiczna, Łódź 1, ul. Uniwersytecka 3, piętro IV, tel. 315-53.

Łódź – Warszawa, październik 1956 r.

Nota od Redakcji „Biblioteczki Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa”:

Przygotowywana jest odezwą współczesnego konkursu kontynuatorskiego – pod tytułem: „Rodowody i role elit niepokornych” – który ogłoszony zostanie w październiku 2002 roku przez placówki naukowe z Łodzi i Warszawy – dla dokończenia publikacji serii dokumentalnej i monografii naukowej, przerwanej represyjnie w 1957 roku.

3. Konkurs na pamiętniki MŁODEGO POKOLENIA WSI POLSKIEJ PRZEŁOMU TYSIĄCLECI:

„Opis mego życia, prac, przemyśleń i dążeń”

Na przełomie tysiącleci, systemów ustrojowych i u progu doniosłej integracji Polski z Unią Europejską – w warunkach pełnej niepodległości – chcemy uzyskać prawdomówny wizerunek własny młodego pokolenia wsi polskiej, jego życia, prac, przemyśleń i dążeń. Nikt inny – poza samą młodzieżą – nie potrafi stworzyć tak wiernego portretu młodego pokolenia wsi na tle przemian rodziny, środowiska lokalnego i całej ojczyzny. Uczestnicy konkursu będą współautorami kolejnego dzieła o młodym pokoleniu – o powiązaniu jego losów z życiem narodu, państwa, Europy i świata. Spełnią obowiązek dania świadectwa prawdziwe w zwrotnym okresie dziejowym.

Przed 65. laty w konkursie o tej samej nazwie młoda wieś nadesłała 1.544 pamiętniki i wybitny uczony, Józef Chalasiński, przetworzył je w czterotomowe fundamentalne w nauce światowej dzieło: „Młode pokolenie chłopów”, wydane w 1938 roku przez Państwowy Instytut Kultury Wsi. W ćwierć wieku później uzyskał on, po przełomie październikowym 1956 roku, 5.475 wspomnień młodej wsi w środowisku macierzystym oraz w szkołach, wojsku i w miastach – formując i wydając z zespołem uczniów 9 tomów: „Młodego pokolenia wsi Polski Ludowej”, z ważnymi tomami otwierającymi: ‘Awans pokolenia’ i ‘Tu jest mój dom. Ziemie Odzyskane’. Przesiedleńcy ze Wschodu nie mogli jednak wtedy dać świadectwa prawdziwe o swych doświadczeniach deportacyjnych czy łagrowych, a inni o przymusie dostaw obowiązkowych i kolektywizacji – bo cenzura wycinała takie opisy lub nawet całe wspomnienia.

Obecny konkurs umożliwi ukazanie całej bezstronnej i rzetelnej prawdy o losach Polaków rodowodu wiejskiego. Świadomość takiej potrzeby inspirowała inicjatorów niniejszego konkursu kontynuatorskiego.

Ważną okolicznością sprzyjającą jest fakt zebrania i wydawania od 1995 r. przez zasłużony Instytut Gospodarstwa Społecznego przy SGH i placówki PSL kontynuatorskiej wobec „Pamiętników chłopów” z lat trzydziestych konkursowej kilkunastotomowej serii: „Pamiętniki nowego pokolenia chłopów polskich”.

Serię IGS i PSL poprzedził cykl czterech konkursów i publikacji D. Gałaja z IRWiR PAN: „Rolnicy i wieś polska 1989–1995”, a dopełnił wiejsko-polonijny konkurs TPP i innych z ostatnich lat. Był także konkurs XX-lecia posierpniowego ZMW. Na przełomie tysiącleci znowu powinny się ukazać porównawcze wizerunki zstępujących i wstępujących pokoleń wsi polskiej, jak też partnersko integrujących się byłych stanów – szlachecko-ziemiańskiego i chłopsko-włościańskiego. Koncepcja nowego konkursu na pamiętniki młodo-wiejskie zyskała aprobatę konsultacyjną J. Giedroycia, który z własnej inicjatywy opublikował pełny projekt odezwy w swej „KULTURZE” nr 7–8/1998 r.

Nowe ważne pytanie inspirowane finalizowany proces przygotowań do integracji Polski z Unią Europejską.

Rozważcie w ramach konsultacji obywatelskiej – co z przygotowaniem do integracji z Unią Europejską zależy od poszczególnego Polaka i jego grupy rodzinno-familijnej, od inicjatywy i trudu społeczności lokalnej i jej samorządu, od gminy, powiatu, województwa i regionu, od wspólnot kościelnych oraz od ruchów społecznych i najbliższych Wam partii politycznych? Co zwłaszcza zależy od młodych pokoleń – od ich wytrwałości kształceniowej i samokształceniowej oraz od nieustannego podnoszenia kwalifikacji?

Co powinny natomiast czynić władze ustawodawcze, wykonawcze i sądownicze RP dla utwierdzenia w Polakach przekonania, że do Unii Europejskiej wejdziemy na partnerskich, gospodarnych zasadach – przynoszących pożytek wszystkim obywatelom, środowiskom i regionom oraz Polsce jako całości?

Jak spełnić powszechne oczekiwanie Polaków na Dobrego Gospodarza Wsi i Polski?

W czerwcu 2002 r. opuszczają gimnazja wiejskie i małomiasteczkowe pierwsi absolwenci tych powszechnych już historycznie niższych szkół średnich. Wszak wieś polska już w latach okupacji utworzyła ponad dwieście gimnazjów i liceów tajnego nauczania. Część obecnych gimnazjalistów trafi do liceów. Ważne będą opinie ich oraz nauczycieli – jako uczestników konkursu. Będzie to znaczący sondaż opinii obywatelskiej wsi w toku trwających debat przedakcesyjnych do Unii Europejskiej. Powołana została, poszerzona, Narodowa Rada Integracji Europejskiej.

Od połowy 2003 r. zacząną ukazywać się tomy serii kontynuatorskiej – jako nowego czteroksięgu: „MŁODE POKOLENIE ROLNIKÓW-INTELGENTÓW. Procesy i zagadnienia kształtowania się społeczeństwa ponadkastowego w Polsce”.

Serdecznie zapraszamy do udziału w konkursie młode rolniczki i młodych rolników w wieku do 35 lat, jak też innych młodych pracowników i mieszkańców wsi, osad i małych miasteczek. Także uczniów, studentów i żołnierzy związanych z tymi środowiskami. W konkursie – jak poprzednio – mogą uczestniczyć wychodźcy do miast w kraju oraz Polacy z diaspory na Wschodzie i Zachodzie. Bardzo potrzebne są

świadczenia ze środowiska b. PGR i b. spółdzielni produkcyjnych oraz aktualnych rolniczych spółek pracowniczych. Nie może zabraknąć przedsiębiorców z dziedziny produkcji, handlu i usług związanych z wsią, jak też właścicieli i dzierżawców większych niekiedy folwarków – czyli opisów nowych zjawisk. Serdecznie czekamy na wspomnienia byłych i aktualnych ziemian – wracających do gniazd rodowych lub na rubieżowe placówki ziem polskich – przypominając patriotyczne przesłanie z frontonu dworu w Pęcicach na Mazowszu: „**Jam Dwór Polski – co walczy mężnie i strzeże wiernie!**”.

Dla uzyskania pełnego i porównawczego obrazu, prosimy o opisy swej młodości starsze pokolenia wsi oraz o ich refleksje dotyczące młodego pokolenia współczesnego. Szczególnie zależy nam na wspomnieniach o swej młodości starszych pokoleń wsi, które miały lat 15–35 w okresie historycznych zrywów patriotyczno-niepodległościowych: Października 1956 i Sierpnia 1980.

Podobnie jak w konkursie z 1936 roku opis może składać się z dwóch części:

I. Charakterystyki rodziny i środowiska zamieszkania, rodziców i rodzeństwa, dzieciństwa i szkoły, drogi do zawodu i młodości, życia koleżeńskiego, kulturalnego, organizacyjnego i religijnego, ideału partenera oraz kształtu własnej rodziny, optymalnej liczby dzieci i aspiracji co do ich zawodu, itp.

II. Refleksji, przemyśleń i dążeń – związanych z życiem własnym i rodziny, środowiska lokalnego, regionu, narodu i państwa oraz Europy i świata. W tym – o znaczeniu ćwierćwiecza niebawem pontyfikatku Papieża-Polaka oraz o upamiętnieniu III Tysiąclecia Chrześcijaństwa.

Także sama nazwa „**chłop**” wydaje się już tracić historyczną aktualność. Prosimy zatem o opinie na ten temat. Może bliższa byłaby nazwa: **włościanin, rolnik, farmer** – czy **wspólna nazwa historyczna dla wykształconych wieśniaków: ziemianin lub nowoziemianin?**

W procesach kształtowania się ponadstanowego społeczeństwa polskiego XXI wieku istotną rolę może odegrać rozbudzony pęd do powszechnego kształcenia i samokształcenia. Obok **Międzynarodowego Eukumenicznego Uniwersytetu Ludowego w Rudnie** na poziomie szkoły średniej i uczelni wyższej – ważny będzie programowany przez MEUL, TUL i ZMW **Radiowo-Telewizyjny Uniwersytet Powszechnego Samokształcenia**, z cyklem „Poradników Powszechnego Samokształcenia”. Pomocna będzie „**Encyklopedia Kultury Wsi Polskiej**” i subskrypcyjna: „**Biblioteka Rolnika III Tysiąclecia**”.

Bardzo prosimy o możliwie wcześnie zgłoszenie na podany adres zamiaru uczestniczenia w konkursie. Prześlemy wtedy pełne obszernie teksty apeli konkursowych: obecnego i z 1936 roku oraz dodatkowe informacje i wskazówki. Zaznaczamy, że piszący sam decyduje: co i jak opisać prosto i szczegółowo. Można dołączyć dziennik miesięca życia z okres trwania konkursu.

Dla oceny nadesłanych pamiętników powołany zostanie Sąd Konkursowy, który przyzna następujące nagrody i wyróżnienia:

I nagrodę w wysokości – 10.000 zł

II nagrodę w wysokości – 7.000 zł

III nagrodę w wysokości – 5.000 zł

Oraz 10 wyróżnień po 1.000 zł każde.

Sądowi Konkursowemu przysługuje prawo innego podziału nagród i wyróżnień.

KONKURS TRWA OD DNIA 30 CZERWCA 2002 R. DO 30 CZERWCA 2003 R.

Nadesłane materiały pozostają u organizatorów dla celów badawczych i wydawniczych. Na życzenie, gwarantujemy pełną anonimowość przy ogłaszaniu nagród i przy publikowaniu serii książkowej. Wtedy należy podać tzw. godło. Autorzy prac drukowanych otrzymają honoraria.

Zgłoszenia udziału w konkursie (z podaniem dokładnego adresu własnego), wszelkie zapytania i prace konkursowe (w maszynopisie lub czytelnym jednostronnym rękopisie) – prosimy kierować na adres: **Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (Polski Instytut Kultury Wsi)**, ul. Wspólna 30, 00-950 Warszawa, pok. 545 (TUL) – z dopiskiem: „**Pamiętniki rolników – inteligentów**”.

Prosimy o zachęcenie – zwłaszcza gimnazjalistów i licealistów, studentów i nauczycieli oraz członków kół młodzieży i Ochotniczych Straży Pożarnych – do udziału w tym ważnym konkursie! Dziękujemy!

Proponowani współorganizatorzy konkursu:

Komisja Europejska Sejmu RP; Polski Instytut Kultury Wsi; Związek Młodzieży Wiejskiej; Towarzystwo Uniwersytetów Ludowych; Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne; Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi; Ministerstwo Kultury; Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; Ministerstwo Nauki – KBN; Komitet Integracji Europejskiej; Centrum Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich TPP; Wydawnictwo Sejmowe i Niezależna Pamiętnikoznawcza Oficyna Wydawnicza; (Ze współudziałem RTV i prasy poczytnej w środowisku wiejskim)

4. Konceptualizacja czteroksięgu kontynuatorskiego wobec Józefa Chałasińskiego

„MŁODEGO POKOLENIA CHŁOPÓW”

POLSKI INSTYTUT KULTURY WSI

Dyzma Gałąj, Bronisław Gołębiowski, Eugenia Jagiełło-Łysiowa,
Franciszek Jakubczak

MŁODE POKOLENIE ROLNIKÓW-INTELIGENTÓW

Procesy i zagadnienia kształtowania się społeczeństwa ponadkastowego w Polsce

Z przedmowami:

Jana Szczepańskiego, Floriana Znanickiego i Józefa Chałasińskiego

I.

Społeczne podłoże ruchów młodzieży wiejskiej w Polsce

(Na stronach przedtytułowych: 1) Mottowy fragment pamiętnika z 1937 r. oraz fragment z przedmowy F. Znanickiego o typie chłopa-inteligenta i jego roli kulturotwórczej w narodzie, 2) Mottowy fragment z „Awansu pokolenia” i przedmowy J. Ch., 3) fragment pamiętnika z przełomu tysiącleci)

Nota Inicjatorów:

W warunkach ostrej restalinizacji – bezpośrednio po zadławieniu w 1957 r. niepodległościowego „Po prostu”, agrarystycznych „Wici” odradzającego się ZMW, utraceniu inicjatywy A. Ziemińskiego, rozbiściu Zespołu pamiętnikoznawczego UŁ i zmarnowaniu planu 746 pamiętników młodej inteligencji, po utworzeniu pacyfikatorskiej w intencjach „Polityki”, jak też na tej fali po rozgromieni i niebawem J. Chałasińskiego i „odwróceniu” Jego antystalinowskiej „Kultury i Społeczeństwa” – J. Chałasiński oraz skupiony przy nim Zespół najbliższych uczniów i współpracowników z ZMW, ZSL, IGS, PAN i UW, świadomie nie nastawili się od 1961 r. na pełną naukową kontynuację „Młodego pokolenia chłopów”.

Nic było to wówczas możliwe. Jako realną widzieliśmy jedynie rozległą antologię cenzurowanych wspaniałych źródeł pamiętnikarskich – z cząstkowymi analitycznymi i metodologicznymi wprowadzeniami lub posłowiami naukowymi.

Dopiero obecnie – w XX-lecie NSZZ „Solidarność” i X-lecie III niepodległej RP (mimo trwającego zmagania się sił, nawyków, ethosu i socjotechnik starego i nowego systemu) – widzimy szansę pełnej kontynuacji struktury naukowej, układu, obywatelskiej linii narodotwórczej i kulturotwórczej oraz unowocześnionych i wielodyscyplinowych dyrektyw metodologicznych pomnikowego w nauce polskiej i światowej międzywojennego czteroksięgu Mistrza Józefa Chałasińskiego.

Plakat XI Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego we wrześniu 2000 r. w Rzeszowie-Tyczynie zawiera rysunek i hasło o głębokiej wymowie dla polskiego procesu narodotwórczego oraz kulturotwórczego przez unikatowe polskie i powszechne pamiętnikarstwo obywatelskie. Na plakacie wąsaty wieśniak-ziemianin w narodowym stroju z kosą na sztorze w jednym ręku – drugą ręką przekazuje kosę ustawioną do koszenia synowi-następcy w sztafecie pokoleń rolników-powstańców i nowoczesnych ziemiańskich i włościńskich ponadstanowych już rolników-inteligentów, przedsiębiorców i twórców oraz intelektualistów nowoziemiankich. Kontynuatorów funkcjonowania wiejskich źródeł kultury w polskim procesie narodotwórczym.

Hasło Zjazdu jakby z naszych analiz młodowiejsko-pamiętnikoznawczych – „LOS I WYBÓR: Dziezictwo i perspektywy społeczeństwa polskiego”. Ale i od socjologów polskich wiele zależało i zależy – żeby z wyboru już los polskich wieśniaków-ziemian nie zawarł się w nowoeuropejskim skansenie folklorystycznym marginalizacji intelektualnej, obywatelskiej, państwowej, kulturotwórczej i multimedialnej.

Rysunek i hasło stanowią dobry prognostyk dla odrodzenia się w 111 Tysiącleciu „złotego okresu” polskich szkół pamiętnikoznawstwa z niepodległych lat trzydziestych oraz dla inicjowanych pamiętnikoznawczych dzieł kontynuatorskich wobec pięcioksięgu i czteroksięgu, dla „Encyklopedii Socjologii Polskiej”, postulowanych encyklopedii kultury oraz dla zainicjowanej przez A. Gieysztorę 20 tomowej „Historii Polski w pamiętnikarskich dokumentach osobowości”. Także dla odrodzenia zadławionego podczas pogromu pozycji i placówek J. Chałasińskiego w 1959/1960 r. Jego Zakładu Socjologii i Historii Kultury PAN. Może jako: Pamiętnikoznawczego Zakładu Socjologii i Historii Kultury PAN, PAU, Staszowskiego

TNW, TPP oraz pięciu uczelni budujących podstawy pamiętnikarstwa i pamiętnikoznawstwa polskiego, polonijnego i Żydów Polskich (UAM w Poznaniu. IGS/SGH, SGGW, UW i Uniwersytetu Łódzkiego).

MŁODE POKOLENIE ROLNIKÓW-INTELIĞENTÓW:- Roboczy konspekt zadań na lata 2002/2004

1) Zastane źródła pamiętnikarskie:

- a) Reinterpretacja 5..475 pamiętników młodowiejskich z 1962 r.
- b) „Perspektywy młodego pokolenia wsi” – TPP w X-lecie 1962 r. (700 prac z 1972 r.)
- c) Cykl konkursów ZMW i „Zarzewia” – po dzienniki „Mój dzień powszedni” i zbiór „Łącząc nas Ziemia”
- d) Pamiętniki z 4 konkursów D. Gałaja. PAN. TPP i „Gazety Rolniczej” – „Rolnicy i wieś polska 1989–1995 r.”
- e) Pamiętniki z „Nowego pokolenia chłopów polskich” IGS, PSL i LTN-K z 1994/97 r. (już wydano 10 tomów)

2) Nowe źródła pamiętnikarskie:

- f) Pamiętniki z konkursu wijsko-polonijnego PIKW, TUL. resortów i KIE: 1999/2000
- g) Plon konkursu SSP „Stopka” w Łomży: „Jak żyjesz Polaku?”
- h) Plon V-go konkursu na dzienniki roku 2003: „Polaków pamiętnikarski portret własny” (poprzednie: 1975, 1980, 1985, 1990)
- i) Materiały z rozpiśwanego konkursu młodowiejskiego z nauczycielami i szkołami w 2002 r.

Proponowany wstępnie układ treści tomu I

Przedmowy: Jana Szczepańskiego. Floriana Znanieckiego. Józefa Chałasińskiego.

Wstęp

1. Problem pracy. 2. Podział pracy na tomy. 3. Reprezentacyjność źródeł. 4. Metoda opracowania. 5. Układ monografii.

I. Prawda byłych glebae adscripti

1. Genealogia terminu chłop-niewolnik i jego funkcje podmiotowe oraz zniewalające.
2. Źródła lęku przed mianem „Polak” – jako symbolem kastowego terroru pańszczyźnianego.
3. Pamiętnikarska spowiedź pańszczyźniana Kazimierza Deczyńskiego. Teologia ks. Piotra Ściegiennego.
4. Funkcje pamiętników jako historii własnej i manifestu partnerstwa obywatelskiego.
5. Od „Pamiętników chłopów” – do pamiętnikarstwa 111 tysiąclecia.
6. Motywy pisania pamiętników wiejskich i młodowiejskich.
7. Indywidualność a warstwa chłopów i rolników-inteligentów.
8. Młodzież ziemiańsko-inteligentka a rolnicy-inteligenci rodowodu postchłopskiego.
9. Role społeczne i postawy w autobiografiach młodowiejskich.
10. Ubóstwo a aspiracje społeczne i państwowe.
11. Od życia w próżni do partnerstwa obywatelskiego i kulturotwórczego.

II. Od pańszczyzny do wolnej Polski III tysiąclecia

1. Od kmiecia do nowoziemianina-rolnika, inteligenta, przedsiębiorcy i twórcy
2. Pierwsze pokolenia uwłaszczonych rolników i wolnej od 1918 r. Polski.
3. Włościanie i ziemianie. Rolnicy i panowie. W II i w III RP.
4. Włościanie i kultura. Rolnicy-inteligenci-przedsiębiorcy-intelektualiści twórcy.
5. Dwie koncepcje kultury polskiej: szlachecka i włościańska.
6. Pseudonaukowe uzasadnianie niższości kulturalnej włościanina-rolnika.
7. Inteligencja rodowodu włościańsko-rolniczego.
8. Włościanie i polityka a relikty szlacheckości. II wojna i reforma rolna
9. Zakłamaną ideologią partnerstwa klasowego w PRL: „sojusz” dla dyktatury i zniewolenia przez obcy totalitaryzm.
10. Uobywatelnienie pokoleń młodowiejskich warunkiem niepodległości Polski.
11. Wiejskie źródła kultury w polskim procesie narodotwórczym

III. Społeczność wiejska a społeczność narodowo-państwowa

1. Od społeczności lokalnej do ponadlokalnej.
2. Włościanie-rolnicy i wieś
3. Rodzina włościan-rolników. Rodzina ziemiańska jako wzór kulturowy.
4. Tradycyjna organizacja i struktura wsi.
5. Wkraczanie pieniądza i instytucji usługowo-społecznych.
6. Przeobrażenia wsi a autonomizacja jednostki.
7. Dążenia społeczno-kulturalne i ekonomiczne w przeobrażeniach wsi.
8. Rola więzi lokalnych i ponadlokalnych. Kultura wsi i kultura narodu.
9. Rolnicy i wieś a nowoczesne przeobrażenia narodu. Reformy – rewolucje – transformacje

IV. Młodzież w tradycyjnej i nowoczesnej społeczności wiejskiej. Społeczeństwo ponadkastowe

1. Czy wieczny konflikt pokoleń? Pluralizm pozycji a ewolucja postaw.
2. Tradycyjne i nowoczesne dzieciństwo.
3. Zmierzch pastwiska i pastuchów.
4. Kawalerka a motoryzacja.
5. Ewolucja stosunków międzypokoleniowych. Osobowość a indywidualność.
6. Dezorganizacja społeczna a czynniki przeciwdziałające.
7. Ojczyzna, ojcowizna, wieś, parafia, region a ojczyzna jako naród i państwo.
8. Panowie – państwo – obywatel. Bezrobocie strukturalne. Zubożenie. Protekcyjizm. Etyatyzm. Biurokratyzacja.
9. Młode pokolenie Polaków za Unią Europejską – referendum pamiętnikarskie: robotników, inteligentów, rolników.
10. Referendum pamiętnikarskie a referendum państwowe.
11. Euroentuzjaści a eurosceptycy.
12. UE – neohegemonizm – neokolonializm. Szanse i pułapki Unii Europejskiej.
13. Alternatywny federalizm państw od morza do morza. Europa po Ural. Euroazja. Polskie wizje naszego życia.

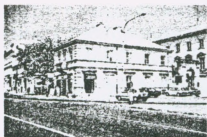
Proponowane tytuły tomów: II-IV

11. Zrónicowania przestrzenne – Regiony – Migracje – Ziemie Odzyskane
- III. Rodzina – Gospodarstwo – Instytucje.
- IV. O szkołę dla rolników-inteligentów. MEUL a Radiowo-Telewizyjny Uniwersytet. Powszechnego Samokształcenia.

Proponowana obsada autorska: J. Szczepański – przedmowa D. Gałaj, rozdział IV. E. Jagiełło Łysiowa, rozdział III. B. Gołębiowski, rozdział II. F. Jakubczak, rozdział I.

Konspekty – połowa września 2000 r. Przedmowa i teksty po 4 x 4-5 ark. do 31.XII.2002 r. Druk 4 tomów w 2003/2004 r. Na stulecie urodzin Józefa Chalasińskiego.

Realizacja powtórzonego czteroksięgu skoordynowana zostanie z wydawaniem 20-tomowych „Dzieli wybranych” Józefa Chalasińskiego, subskrypcyjnej „Biblioteki Ziemi Polskiego III Tysiąclecia” oraz z cyklem spotkań Konwersatorium i konferencji: „Józefa Chalasińskiego spuścizna i przesłania a powinności humanistyki III Tysiąclecia”.

Palac Branickich

Adres kontaktowy: 02-594 Warszawa, ul. J. Bruna 22 m. 167, skr. poczt. nr 13, tel./fax 825-07-21, 0-691 076 233, e-mail: fundacja@data.pl

POLSKI INSTYTUT KULTURY WSI
TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ. PAMIĘTNIKARSTWA pod opieką naukową PAN
FUNDACJA POPIERANIA PAMIĘTNIKARSTWA POLSKIEGO, POLONIJNEGO I ŻYDÓW POLSKICH
imienia Józefa Chalasińskiego
KONTO: PKO BP XV O/W-WA
Nr 53 10201156 123110458

KONTO FUNDACJI:

BPH PBK XIII O/Warszawa nr 11101053-401050001830

00-373 Warszawa 37, ul. Nowy Świat 18/20, skr. poczt. 17 (remont kapitalny)

L. dz. 13/PIKW/2002

Konstancin-Rudno-Warszawa, czerwiec 2002 r.

5. Wstępna konceptualizacja pięcioksięgu kontynuatorskiego wobec „Polish Peasant” F. Znanieckiego i W. I. Thomasa

Do Czytelników kwartalnika „Pamiętnikarstwo Polskie” i biuletynu „Autobiography of Society”

Przesyłamy – po 23 latach wymuszonej przerwy – numer wznowionego kwartalnika „Pamiętnikarstwo Polskie” oraz nowego biuletynu: „Autobiography of Society”, z uprzejmą prośbą o przyjęcie i łaskawe zainteresowanie się, jak też o współpracę autorską i współdziałanie w doprowadzeniu do nowego „złotego okresu” rozkwitu znanieckiego polskiej personalistycznej socjologii autobiograficznej i „polskiej metody” badań społecznych. Pragniemy zarazem zwrócić szczególną uwagę na problemy będące rezultatem osiągnięć, jak też ethosową powinnością dalszej troski całego środowiska polskich i polonijnych humanistów, placówek oraz mediów.

W kontekście ambitnego programu wrześniowego 2000 r. XI Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego w Rzeszowie–Tyczynie i jego wymownego plakatu – zamykających XX wiek i otwierających III Tysiąclecie, jak też II Kongresu Historyków Wsi w Lublinie i grudniowego Kongresu Kultury Polskiej w Warszawie – na wnikliwą uwagę dyscyplin nauk społecznych wydają się zasługiwać:

1) Szansa wielodyscyplinowego i wieloplacówkowego uformowania ogólnohumanistycznych dyrektyw ontologicznych, epistemologicznych i warsztatowych **metody dokumentów autobiograficznych** – w kontekście innych typów źródeł i technik ich analizowania – w tomie metodologicznym, poprzedzającym inicjowany pięcioksiąg kontynuatorski wobec zwrotnego w dziejach nauki światowej dzieła F. Znanieckiego i W. I. Thomasa: **„The Polish Peasant in Europe and America”** (Wstępna konceptualizacja w załączeniu – na odwrocie).

2) Trzecia w kolejności, a druga powtórzeniowa (już bez udziału Autora) próba uformowania na przełomie tysiącleci czteroksięgu kontynuatorskiego wobec **„Młodego pokolenia chłopów”** Józefa Chalasińskiego – pod nowoczesnym tytułem: **„Młode pokolenia rolników-inteligentów. Procesy i zagadnienia kształtowania się warstwy nowoziemiańskiej w Polsce”** (Koncepcja I tomu w załączeniu).

3) Realizacja zapoczątkowanej wspólnej inicjatywy prof. Aleksandra Gieysztorza i Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa: **„Autobiografia Społeczeństwa – Doświadczenie i Przyszłość”**, w postaci 20-tomowej serii bibliograficznej, antologicznej, analitycznej i ikonograficznej: **„Historia Polski w pamiętnikarskich dokumentach osobowości”**. Pomnikowe zamierzenie opiera się na przygotowanej w Centrum Pamiętnikarstwa bibliografii 15 tys. druków zwartych (polskich, polonijnych i Żydów Polskich), ponad 100 tys. pozycji pamiętnikarskich w czasopiśmie i około 700 tys. rękopisów, głównie konkursowych. Rosjanie wydali, przed rozpadem ZSRR naukową do 1917 roku, 13 woluminową historię pamiętnikarską pod red. P. A. Zajoncowskiego.

4) Po zakończeniu w Krakowie znakomitej i pionierskiej „Encyklopedii Socjologii” – warto podjąć przygotowanie **„Encyklopedii Socjologii Polskiej”**. O potrzebie jej często mówił i dał do niej cenne szkice J. Chalasiński. Ułatwiłoby to sukcesywne wydawanie **„Encyklopedii Kultury Wsi Polskiej”** – zapoczątkowanej w 6 numerach półrocznika PIKW: „KULTURA WSI. Wiejskie źródła kultury w polskim procesie narodotwórczym” (1996–1998). Grudniowy 2000 r. Kongres Kultury Polskiej obliguje do postulowanej rządowej i ogólnohumanistycznej: **„Encyklopedii Kultury Polskiej przełomu tysiącleci”**.

5) Konwersatorium nasze – w związku z XX-leciem śmierci J. Chalasińskiego – zaplanowało cykl spotkań i konferencji: **„Józefa Chalasińskiego spuścizna i przesłania a powinności humanistyki III Tysiąclecia”**. Ramową konceptualizację zamieściliśmy pod koniec załączonego numeru – z prośbą o zadeklarowanie uczestnictwa. Z góry dziękujemy!

Deklarujemy – ze swymi czasopismami: „Pamiętnikarstwo Polskie”, „Kultura Wsi”, „Autobiography of Society” oraz Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa – współformowanie i rzetelną pracę w postulowanej Sekcji Socjologii, Kultury i Pamiętnikoznawstwa PITS. Przy powstającym Telewizyjnym Uniwersytecie Otwartym Polskiej Akademii Nauk i Uniwersytetu Warszawskiego – zamierzamy współformować, z TUL dla wszystkich, Radiowo-Telewizyjny Uniwersytet Powszechnego Samokształcenia. R-TUPS będzie

publikować „Poradnik Powszechnego Samokształcenia”, wspólny z naszym MEUL w Rudnie (z ducha I. Solarza – szkoła średnia i uczelnia wyższa) i kontynuujący tradycje „Poradnika dla Samouków” z przełomu XIX i XX wieku. Pamiętając o zobowiązaniu wobec J. Chałasińskiego odrodzenia Jego Zakładu Socjologii i Historii Kultury – rozwiązanego pogromowo w 1959/60 roku – formułujemy koncepcję Pamiętnikoznawczego Instytutu Socjologii i Historii Kultury PAN, PAU, TNW, UAM, IGS/SGH, SGGW, UW i UŁ. W drugim etapie przewidujemy przyłączenie się UJ, PAT, UG i UKSW w stolicy oraz innych uczelni. Zabiegamy o wsparcie dla tego Instytutu w KBN oraz w Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej.

Wystąpiliśmy także z inicjatywą konkursu oraz Książ Jubileuszowych na XX-lecie NSZZ „Solidarność” i X-lecie III RP.

Żywnym przekonanie, że nasze społecznikowskie inicjatywy spotkają się z niezmiennie życzliwym poparciem całego środowiska humanistów, twórców, działaczy, pamiętnikarzy i decydentów państwowych oraz mediów.

Za Zespół Programujący i Organizacyjny Konwersatorium:

D. Gajaj
(Dyzma Gałaj)

W. Markiewicz
(Władysław Markiewicz)

Jan Szczepański
(Jan Szczepański)

E. Jagiełło-Jąsiowa
(Eugenia Jagiełło-Jąsiowa)

B. Cielebiński
(Benedykt Cielebiński)

F. Jakubczak
(Franciszek Jakubczak)

S. Sicking
(Stanisław Sicking)

MIĘDZYNARODOWE CENTRUM DOKUMENTÓW AUTOBIOGRAFICZNYCH
(International Autobiographical Documents Center, Poland)
CENTRUM PAMIĘTNIKARSTWA POLSKIEGO, POLONIJNEGO I ŻYDÓW POLSKICH –
INSTYTUCJA PAMIĘCI NARODU
POLSKI INSTYTUT KULTURY WSI

WIEŚ POLSKA I POLACY W KULTURZE EUROPY, AMERYKI I ŚWIATA

(Planowane wydanie w języku polskim oraz (w kooperacji): angielskim i włoskim)

Źródła: a) Całokształt pamiętnikarstwa polskiego, polonijnego i Żydów Polskich z lat 1918-1998

b) Plon konkursu wiejsko-polonijnego z 1999/2000 roku c) Powtarzalne dzienniki – 2003:

„Polaków pamiętnikarski portret własny” (poprzednie z 1975, 1980, 1985, 1990) d) Plon konkursu:

„Niepodległość i solidarnośćowa pamięć narodu polskiego. 1978-2001”

f) Materiały z konkursu młodowiejskiego z 2002 r.

Proponowany układ tomów:

I. Pamiętnikoznawstwo polskie, polonijne i Żydów Polskich – Nota metodologiczna

II. Organizacja i ewolucja wiejskiej grupy pierwotnej w niepodległej Polsce w XX wieku

III. Pamiętniki rolników, robotników, inteligentów, osadników, Żydów Polskich i emigrantów

(Wybór z analizami)

IV. Dezorganizacja i reintegracja imigrantów w Europie, Ameryce i w Świecie

V. Dezorganizacja i integracja ponadstanowa w Polsce a struktury ponadnarodowe Europy

i elity polonijne.

Nota Inicjatorów: W roku 1976, ukazywania się w LSW polskojęzycznego przekładu „Polish Peasant” – uformowany został ostatni, przed zadławieniem, numer 1-4(23-26)1977 kwartalnika „Pamiętnikarstwo Polskie”. Obok przedmów do „Polish Peasant” J. Chałasińskiego i J. Szczepańskiego oraz wystąpienia K. Barcikowskiego na IV Światowym Kongresie Socjologii Wsi w Toruniu, podkreślającego ogólnopolską w humanistycie i międzynarodową rangę naszych zbiorów pamiętnikarstwa wiejskiego – ten pozegnalny na 23 lata numer unikatowego czasopisma zawierał Adama Andrzejewskiego (dyr. IGS) tekst: „O pamiętnikach emigrantów z USA”. Juliusza Poniatowskiego (przedmów z ingerencjami cenzury do edycji „Młodego pokolenia chłopów” w Rzymie w 1946 r): „Największa przemiana narodu polskiego” oraz postulatyczny szkic Franciszka Jakubczaka (społecznego organizatora Centrum Pamiętnikarstwa i kwartalnika): „Pamiętnik Władka spod Konina a potrzeba kontynuacji dzieła o wieśniakach polskich”. Politolodzy i doradcy instancyjni wysuwają hipotezę, że treść postulatyczna tego numeru – dającego wyraz więzi z inicjatywami uchodźstwa politycznego w Rzymie i w Paryżu, integrującego szkoły pamiętnikoznawstwa Znanickiego i Krzywickiego i podejmującego kontynuację dzieł subiektywno-idealistycznych” wrogich marksizmowi – była w napiętej sytuacji, po rewolcie robotniczej 1976 r. i działaniach KOR, głównym powodem likwidacji kwartalnika pamiętnikoznawczego przez decydentów z Moskwy i ich krajowych mocobiorców.

Wstępna propozycja układu tomu I pięcioksięgu i Autorów opracowań:

Przedmowy do pięcioksięgu: Jan Szczepański, Luciano Gallino, Helena Znaniecka i Józef Chalasiński

Przedmowy wprowadzające do tomu I: Jan Szczepański, Henryk Domański, Władysław Markiewicz, Helena Znaniecka

Szkoły pamiętnikoznawstwa:

1) Szkoła pamiętnikoznawstwa Znanieckiego-Chalasińskiego-Szczepańskiego: W. Markiewicz, K. Barcikowski, R. Ciochki, M. Chmara, E. Ciupak, Z. Dulczewski, B. Gałęski, Cz. Gryko, E. Hałas, B. Gołębiowski, E. Jagiełło-Lysiowa, F. Jakubczak, D. Jarosz, S. Kozyr-Kowalski, H. Kubiak, J. Kulpińska, A. Kwilecki, J. Leoński, K. Lutyńska, W. Mędrzecki, W. Mirowski, W. Myśliwski, S. Nowakowski, W. Piwowarski, K. Podczasty, W. Rykfa, H. Ślabek, J. Styk, J. Szacki, J. Tejchma, J. Turowski, W. Wesolowski, J. J. Wiatr, W. Wrocławski, J. Włodarek, F. Ziejka, M. Ziółkowski, H. Znaniecka i J. Zubrzycki.

2) Szkoła pamiętnikoznawstwa Ludwika Krzywickiego w IGS: A. Andrzejewski, J. Gmitruk, J. Z. Holzer, A. Budzyński, F. Jakubczak, K. Jasiewicz, I. Kostrowicka, T. Kowalik, A. Kurzynowski, J. Piechockiński, A. Rajkiewicz, A. Radziejewicz, W. Sierpiński, J. Starga-Piasek, J. R. Szaflik.

3) Szkoła pamiętnikoznawstwa Grabskiego-Bronikowskiego-Ignara w SGGW: D. Gałaj, M. W. Grabski, F. W. Mleczko, M. Gałaj, H. Gronkiewicz-Waltz, L. Balcerowicz, M. M. Drozdowski, M. Ignar, F. Jakubczak, K. Korab, M. Kosieradzki, J. Szczepański.

4) Szkoła pamiętnikoznawstwa Szkoły Nauk Społecznych TUR i kontynuatorów w Krakowie: W. Kwaśniewicz, H. Markiewicz, R. Dyoniziak, F. Gross, J. A. Gierowski, K. Hessa-Kwaśniewicz, H. Jabłoński, H. Kubiak, J. Mikulowski-Pomorski, T. Pieronek, P. Sztompka, F. Ziejka.

5) Stefania Nowakowskiego szkoła socjologii miasta, pamiętnikoznawstwa i varsavianistyki w IFiS PAN: E. Ciupak, M. M. Drozdowski, F. Jakubczak, S. Jankowski, J. Komorowska, W. Mirowski, B. Misztal, I. Nowakowska, K. Przesławski, A. Stasiak, A. Strzembosz, Z. Sufin, B. Szymański, R. Toporkiewicz.

6) Szkoła pamiętnikoznawstwa Ignara-Galaja w PAN: L. Bukraba-Rylska, M. Brzóška, B. Fedyszak-Radziejowska, D. Gałaj, B. Gołębiowski, Z. Grzelak, M. Gałaj, M. Halamska, T. Huneł, M. Ignar, E. Jagiełło-Lysiowa, F. Jakubczak, Z. Kaczor-Jędrzycka, M. Klodzińska, H. Krzywdzianka, K. Łapińska-Tyszka, W. Michnna, W. Mirowski, I. Nowak, J. Okuniewski, K. Olesiak, J. Siemiński, J. Socha, J. Styk, B. Tryfan, M. Wieruszewska, W. Winkiel, A. Woś.

7) Gdańsko-poznańsko-warszawska szkoła pamiętnikoznawstwa solidarnościowego: M. Latoszek, R. Wapiński, J. Biłaj, B. Gołębiowski, F. Jakubczak, J. Kulpińska, A. Kwilecki, J. Leoński, W. Markiewicz, A. Michnik, M. F. Rakowski, B. Sytnak, J. Szczepański, J. Włodarek, M. Ziółkowski.

8) Szkoła pamiętnikoznawstwa polonijnego i elit polskich w świecie (IGS. Chicago/USA. Stanford's University/California USA. Toronto/Canada. Australia, TPP. SSP „Stopka”/Łomża. Stow. „Wspólnota Polska”. Centrum Uniwersalizmu UW): J. Ciechanowski, F. Gross, A. Bromke, J. Brun, A. Budzyński, J. Drzewieniecka, J. T. Gross, J. Gruszyński, B. Gołębiowski, M. Fidelis, F. Jakubczak, J. Krakowiak, H. Kubiak, A. Micińska, J. Kuczyński, A. Kurzynowski, H. Owsiany, A. Paczkowski, A. Stelmachowski, M. Supruniuk, J. Szczepański, M. Święcicka, K. Wyszogrodzka, S. Zagórski, J. Zieliński, H. Znaniecka.

9) Szkoła pamiętnikoznawstwa żydowskiego w Polsce: M. Weinreicha-E. Ringelbluma: F. Tych, S. Bergman, A. Cala, K. Dunin-Wąsowicz, M. Friedman, M. Fuks, B. Gołębiowski, K. Gebert, E. Hora, M. Hora, F. Jakubczak, R. Sakowska, S. Siekierski, J. Szczepański, J. Tomaszewski.

Problemy i procesy:

10) Procesy integracyjne polskich szkół pamiętnikoznawstwa – a 80-lecie powstania IGS: H. Domański, D. Gałaj, J. Z. Holzer, F. Jakubczak, K. Korab, A. Kurzynowski, A. Kwilecki, W. Kwaśniewicz, M. Latoszek, W. Markiewicz, F. W. Mleczko, E. Mokrzycki, J. Szacki, J. Szczepański, W. Sitek, F. Tych.

11) Metoda autobiograficzna a dyscyplin nauk społecznych i ich integracja: D. Bertaux, H. Cholaj, J. Czapiński, M. M. Drozdowski, J. Grzelak, E. Haloń, J. Z. Holzer, B. Jałowicki, M. Jaworowska, A. Kojder, L. Kołakowski, L. Kolarska-Bobiska, M. Komiluk, K. Kowalski (PAU), A. Kozłowski, J. M. Królikowski, A. Kukliński, L. Kunicki, W. Kwaśniewicz, G. Lubuda, A. Luczak, Cz. Madajczyk, J. Maternicki, T. Moldawa, M. Mossakowski (PAN), K. Pomian, W. Pomykało, A. Przewonik, J. Reykowski, J. P. Roos, H. Samaonowicz, K. Z. Sowa, A. Schaff, J. Szacki, J. Szczepański, P. Thompson, F. Tych, J. Tazbir, M. Trawińska-Kwaśniewska, J. Turowski, A. Walicki, R. Wapiński, W. Wesolowski, J. J. Wiatr, F. Wnuk-Lipiński, J. K. Zawodny, J. Zubrzycki, K. Żyglarski.

12) Analiza treści autobiografii a techniki kwestionariuszowe, socjograficzne i inne: W. Bolecki, H. Domański, B. Gołębiowski, F. Jakubczak, W. Kwaśniewicz, J. Leoński, K. Lutyńska, A. Siciński, A. Sulek, L. Przybyłowska, W. Rostocki, M. Ziółkowski.

13) Autobiografia społeczeństwa a teoria „historii mówionej” i humanizmu ekumenicznego. Analizy i prognozy: S. Amsterdamski, W. Bartoszewski, A. Dobroński, B. Gałęski, B. Geremek, Z. Gluza, J. Holzer, L. Kieres, L. Kołakowski, W. Kuczyński, M. Kula, A. K. Kunert, B. Lubuda, Cz. Madajczyk, T. Mazowiecki, B. Misztal, A. Paczkowski, A. Paszewski, W. Piątkowski, T. Pieronek, A. Radziwiłł, A. Schaff, H. Ślabek, T. Szarota, J. Szczepański, P. Sztompka, F. Tych, A. Werblan, A. Wyczański, F. Ziejka, J. Zyciński.

14) Wieś polska i Polacy w kulturze Europy, Ameryki i świata: J. Szczepański, M. Biernacka, J. Borkowski, W. Burszta, J. Giedroyc, W. Drzewieniecki, J. Jachymek, W. Józwiak, J. Gmitruk, J. Goćkowski, B. Gołębiowski, J. Haman, F. Jakubczak, A. Jasińska-Kania, A. Jawłowska, A. Kaleta, T. Kamińska, K. Kersten, K. Korab, M. A. Krapiec, A. Klosowska, J. Kurczewska, D. Markowska, D. Markowski, H. Kubiak, W. Kwaśniewicz, R. Miasek, Cz. Miłosz, F. W. Mleczko, W. Myśliwski, A. Piekara, A. Podraza, A. Potok, S. Siekierski, R. Sulima, K. Ślabek, S. Starczewski, J. R. Szaflik, J. Sztumski, J. Szymański, W. Szymański, J. Zubrzycki.

15) Szanse integracji europejskiej a hegemonizm i globalizm USA. Analizy i prognozy: W. Bartoszewski, M. Belka, Z. Brzezinski, H. Domański, L. Dyczewski, B. Geremek, S. Gomułka, G. Gorzelak, B. Gołębiowski, J. Z. Holzer, F. Jakubczak, M. Jarosz, L. Kaczyński, W. Karczewski, A. Kojder, B. Komorowski, K. Kosela, H. Kubiak, J. Kuczyński, A. Kurzynowski, W. Kwaśniewicz, A. Liberman, Cz. Madajczyk, W. Markiewicz, T. Mazowiecki, F. W. Mleczko, J. Nowak-Jeziorski, W. Piwowarski, J. Radziejewski, A. Rosner, W. Roszkowski, Z. Sadowski, J. Saryusz-Wolski, K. Słomczyński, A. Stelmachowski, J. Szacki, J. Szczepański, J. Tazbir, F. Tych, K. M. Ujazdowski, A. Walicki, Z. T. Wierzbicki, J. Wilkin, A. Wiszniewski, M. Ziółkowski, H. Znaniecka, J. Zyciński.

6. Ignacy Solarz jako polski i europejski Gruntvig

*a Międzynarodowy Ekumeniczny Uniwersytet Ludowy w Rudnie na Mazowszu
– w systemie wiejsko-gminnego zrywu oświatowego przełomu XX i XXI wieku*

Kmiecie-włościanie-rolnicy (za pańszczyzny: chłop – od starorusyjskiego cholop – niewolnik) podlegali na ziemiach polskich wielowiekowemu odtrąceniu i zapóźnieniu w dziedzinie życia oświatowego, kulturalnego i podmiotowo-obywatelskiego. Te nierówne warunki startu socjalizacyjnego ciążyły także na Polonii w diasporze – zwłaszcza tej wczesnej i wojenno-deportacyjnej.

System nierównego dla środowisk wiejskich szkolnictwa oficjalnego uzupełniany był historycznie przez pęd do oświaty, kultury i uobywatelnienia niezawinienie „gorszych” – przez ich wytrwałność w samouctwie i samokształceniu. Dążenia te wspomagane były przez szkółki parafialne KEN i podreżniczki Komisji Ksiąg Elementarnych ks. Piramowicza, przez „Elementarze” Prószyńskiego-Promyka, serie „Poradnika dla samouków”, pracę oświatową dworów i parafii, fermy ogrodnicze i Uniwersytety Ludowe, latające i dla wszystkich – aż po system własnych około 200 okupacyjnych i wczesno-powojennych wiejskich gimnazjów oraz Korespondencyjne Gimnazjum i Liceum ZMW RP „Wici” w Łodzi z lat 1945–1948.

Pełnym samoukiem był Maciej Szarek (1826–1905) – poeta i publicysta patronackiej prasy dla ludu, podpisujący swe korespondencje Kościuszkowskim mianem „włościanin z Brzegów”. Dzięki samouctwu mógł on opublikować przed stu laty (1895) pierwszy rozwinięty pamiętnik chłopca odrabiającego jeszcze osobicie pańszczyznę. Samoukami byli: J. Bojko i W. Witos – chłopcy przywódcy osiągający szczyty obywatelskiego pisarstwa oraz godności poselskie i państwowe.

W Polsce przełomu wieków i tysiącleci nadal występuje paląca potrzeba wyrównującego zapóźnienie zrywu oświatowo-kulturalnego i obywatelskiego wsi i prowincji. Ten zryw wymaga wsparcia, podtrzymywania i systemu krystalizacyjnego placówek wiejsko-gminnych, podstołecznych i stołecznych.

Stulecie urodzin polskiego oraz europejskiego Gruntviga i Kolda – Ignacego Solarza (ur. 28.XII.1881 we wsi Olpiny – dokładna data śmierci z rąk siepaczy europejskiego „socializmu” hitlerowskiego nie jest znana) – zbiegło się z polską i europejską Jesienią Ludów, przynoszącą warunki do odrodzenia idei Solarzowych na miarę potrzeb i wyzwań epoki. Uniwersytety Ludowe w Danii zrodziły się przed 150 laty z patriotycznego oporu przeciwko zalewowi wynaradawiającej germanizacji. W erze hegemonizmu najsilniejszych gospodarzo państw oraz ich stylów życia – warunkiem zachowania tożsamości przez średnie państwa i małe narody jest utrzymanie wysokiego poziomu ich kultury i twórczości własnej. Przez sieć 200 własnych gimnazjów chłopcy pokazali jakiego nowoczesnego systemu oświaty naprawdę potrzebują. W pełni docenili to Kościół katolicki – przekraczając zdecydowanie zaklęty krag parumiesiecznych kursów rozbudzających i kreując system pionierskich personalistyczno-humanistycznych trzyletnich Katolickich Uniwersytetów Ludowych. Pora na oświatowo-obywatelski zryw ekumeniczny międzywyznaniowy i dialogowo-tolerancyjny pozawyznaniowy. Na apostołstwo oświatowe święckich.

Inicjatorzy systemu nowego zrywu oświatowo-obywatelskiego – wśród których jest doświadczony Autor pierwszego, zmarowanego Raportu o stanie i potrzebach oświaty polskiej – postulują:

1. Sterowany i wspomagany ruch samorządowo-gminnych i międzygminnych Wiejskich Liceów Ogólnokształcących i Zawodowych. Na wsi rodzi się i wychowuje większość Polaków, a dotychczasowa praktyka lokowania szkół średnich w miastach skazuje ich na mniejszą szansę kształcenia i awansu. Postulujemy zorganizowanie – jako pierwszego i pozostającego pod opieką pedagogów z powstającego Ekumenicznego Uniwersytetu Ludowego w Rudnie – takiego eksperymentalnego Wiejskiego Liceum Ogólnokształcącego w naszej gminie Kolbiel koło Rudna, 25 km od granic Warszawy. Przy Liceum tym powstanie ogólnokrajowy i polonijny Dział Kształcenia Korespondencyjnego i spełniać ono będzie funkcję Wiejskiego Centrum Kształcenia Ustawicznego.

2. Do rosnącego poziomu kształcenia wiejskiej sieci szkół MEN i innych – dostosowywać trzeba program nauczania i wychowania obywatelskiego Ekumenicznego Uniwersytetu Ludowego w Rudnie na poziomie humanistyczno-personalistycznej, agrarystycznej, ekologicznej i menedżerskiej szkoły średniej, stacjonarno-internatowej oraz korespondencyjnej o zasięgu ogólnokrajowym i polonijnym. Nauczanie trzyletnie w EUL na poziomie szkoły średniej mieć będzie ambicje profesjonalizacyjne i drożnościowe do dalszej nauki – ale zwłaszcza cele autoteliczne: osiągnięcia wysokiego poziomu wiedzy i twórczości kulturalnej dla pozostawania w gospodarstwie i życia na wsi. Tak zostawali najbardziej wykształconą i kulturotwórczą warstwą narodu historyczni ziemianie. Siedzibą 3-letniego EUL będzie wznoszony czworobok budynków – z wizji Solarza i Witkiewicza, nie ukończony w Gaci Przeworskiej.

3. Jako kontynuację zaprojektowanej a niedosłej w budowie na Polu Mokotowskim w stolicy Akademii Chłopskiej CZMW „Siew” – której pierwsze kursy na poziomie uczelni wyższej i w nawiązaniu do programu WWP zaczął już prowadzić dyr. PIKW, J. Chalasiński – zarysowywać należy program i wznosić su-

kcesywnie budynki miasteczka uniwersyteckiego czteroletniego i 7-wydziałowego Ekumenicznego Uniwersytetu Ludowego w Rudnie – na poziomie pełnej uczelni wyższej. Ma to być kuźnia kadr kształconych stacjonarnie, zaocznie i korespondencyjnie dla przodowniczych gospodarstw nowoziemiańskich, Liceów Wiejskich i sieci innych Uniwersytetów Ludowych. Przygotowywany jest program kształcenia kasetowego, radiowego i telewizyjnego.

4. Dla wyróżniających się absolwentów EUL i innych uzdolnionych – ukierunkować trzeba działające już przy Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa i UW Studium Doktoranckie – prowadzone przez humanistów rodowodu głównie chłopskiego.

5. Zainicjować i rozwinąć należy powszechny ruch samokształcenia ustawicznego – sterowany cyklicznym „Poradnikiem Samokształcenia” i systemem podręczników z własnej nowoczesnej drukarni w Rudnie.

6. W realizacji podejmowanych inicjatyw istotną rolę odgrywać będzie tworzony przy Fundacji i Centrum Pamiętnikoznawstwa interdyscyplinarny Polski Instytut Kultury Wsi. Podejmie on badania i działania zmierzające do trzeciej edycji „Młodego pokolenia chłopów” (nowoziemian), wydania cyklu encyklopedii wsi i jej kultury, kwartalnika „Pamiętnikoznawstwo Polskie”, serii „Historia Polski w pamiętnikach” oraz do roztoczenia opieki nad zrywem oświatowo-obywatelskim wsi przelomu tysiącleci. PIKW powstaje na podstawie Dekretu Prezydenta RP z 1936 roku, Statutu TPP i podpisywanego Porozumienia ze stosownymi resortami. Reaktywowany PIKW jest kontynuatorem Państwowego Instytutu Kultury Wsi, stworzonego w 1936 roku przez J. Poniatowskiego i J. Chałasińskiego.

7. System encyklopedii wsi – jej kultury, oświaty, UL i własnej historii pamiętnikarskiej – należy uczynić żywym czynnikiem powszechnego kształcenia i samokształcenia ustawicznego.

Międzynarodowy Ekumeniczny Uniwersytet Ludowy w Rudnie uzyska docelowo zarysowaną strukturę wydziałów, katedr i zakładów badawczych:

1. Wydział Historii.

– powszechnej, Polski, kościołów, wsi, ziemian, chłopów, nowoziemian, Uniwersytetów Ludowych, spółdzielczości, sztuki, architektury.

2. Wydział Literaturoznawstwa i Studium Języków Obcych.

– literatura powszechna, polska, polonijna, wieś i chłop w literaturze, teatr ludowy, literatura ludowa i gwary, języki obce.

3. Wydział Pedagogiki Społecznej, Psychologii i Socjologii Wychowania.

– rozwój pedagogiki społecznej i jej działów, oświata dorosłych, samokształcenie permanentne, socjologia i psychologia wychowania.

4. Wydział Socjologiczno-Etnologiczny.

– socjologia ogólna, wsi, kultury, regionów, rodziny, socjografia pamiętnikarska, etnologia, etnografia, folklor, folkloryzm.

5. Wydział Antropologii Filozoficznej i Personalizmu.

– filozofia człowieka, religii, personalizm chrześcijański, agrarystyczny, egzystencjalistyczny, judaizm, religie wschodu, humanizm i ethos w religiach, teologia ekumenizmu i wyzwolenia, humanistyczne implikacje nauk przyrodniczych. Społeczna nauka Papieża Polaka Jana Pawła II, a personalizm ekumeniczny i uniwersalistyczny humanizm ogólnoludzki.

6. Wydział Ekonomiczno-Prawny i Menedżerski.

– ekonomia a podmiotowość człowieka, prawoznawstwo a prawo rolne, wiedza menedżerska dla rolnika-ziemianina-przedsiębiorcy.

7. Wydział Nauk Rolniczych, Ekologii i Ochrony Środowiska.

– podstawy nauk rolniczych a osobowość i kultura rolnika, ekologia i rolnictwo ekologiczne, zdrowa żywność a zdrowie społeczeństwa, problemy bhp w rolnictwie, ochrona środowiska a rolnictwo, tradycja i perspektywy agronomii społecznej, osobowość rolników-ziemian.

MEUL blisko współpracować będzie ze zbiorami i personelem Domu Pamiętnikarstwa Polskiego i Polonijnego – Instytucją Pamięci Narodu, mającymi siedzibę w Zespole Pałacowym w Rudnie. Także z powstającym przy tym Domu Światowym Centrum Dokumentów Autobiograficznych i Oral History oraz jego czasopiśmie międzynarodowym „Autobiography and Society”.

Budowanie programowe i architektoniczne MEUL w Rudnie – jako istotnego ognia w systemie wiejsko-gminnego zrywu oświatowego i obywatelskiego na przełomie XX i XXI wieku – weszło już w fazę pełnej realizacji. Utworzony podczas obchodów setnej rocznicy urodzin I. Solarza zaczątek otwartego Społecznego Komitetu Programu i Budowy EUL w Rudnie zaawansował prace programujące system kształceniowy i samokształceniowy, pozyskał tron kadry nauczającej, zakupił atrakcyjną leśno-rolną parcelę na budowę i wzorcowe gospodarstwo szkoleniowo-zaopatrzeniowe, uzbroidł parcelę w linię elektryczną, gazową i telefoniczną, uzyskał podkłady geodezyjne i zezwolenia oraz wstępne projekty, rozpoczął wznoszenie dwóch budynków zaplecza magazynowo-dozorującego i farmy rolniczej. Wykonał studnię głębinową i rozpoczął zakładanie ogrodu, pasieki i sadu.

Niezbędne jest dopełnienie Społecznego Komitetu EUL do 50–70 osób, wyłonienie Komisji Roboczych oraz zaplanowanie systemu spotkań, podziału zadań i uzyskiwania niezbędnych środków – krajowych, polonijnych i europejskich.

Honorowym Przewodniczącym Komitetu EUL zgodził się zostać gen. dyw. Franciszek Kamiński – legendarny Komendant Główny Batalionów Chłopskich, Honorowy Prezes NKW PSL, Kawaler Orderu Orła Białego.

Ekumeniczny Uniwersytet Ludowy w Rudnie ma stać się żywym, trwałym Pomnikiem Społecznej Nauki Papieża–Polaka Jana Pawła II – w związku z XX-leciem Jego Pontyfikatu oraz Tertio Millenio Adveniente. ▶

Prezydium Społecznego Komitetu Programu i Budowy Między narodowego Ekumenicznego Uniwersytetu Ludowego w Rudnie

Warszawa-Rudno, wrzesień 1998 r.

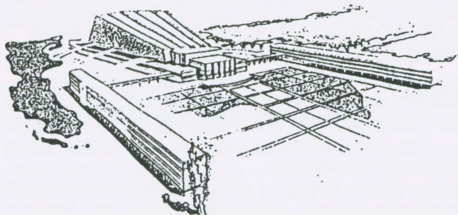
7. O potrzebie Domu Wsi Polskiej i Polonii na Polu Mokotowskim w Warszawie

Na początku XX wieku – po zrywie i nadziejach rewolucji 1905 roku – A. Świętochowski powołał do życia Towarzystwo Kultury Polskiej. W dniu 22 grudnia 1906 roku – na łamach Tygodnika Ludowego „Zagon”, Polskiego Związku Ludowego – pojawiło się zawiadomienie o uruchomieniu w stolicy kursów stacjonarnych Uniwersytetu Ludowego dla Włościan oraz umotywowany Apel do wszystkich środowisk Narodu o składki na „obszerny gmach w Warszawie” – wielofunkcyjny Centralny Dom Ludowy: „Wszechprzybytek Ludu”.

Ta żywotna idea odradzała się przy „Zaraniu” i od 1937 roku przy CZMW „Siew” – z inicjatywy Prezesa S. Gierata i pod światłym mecenatem Prezydenta I. Mościckiego. Poprzez składki kwitowane imieniem w prasie zebrano prawie 300 tys. złotych. Uzyskano imponujący projekt architektoniczny i lokalizację na Polu Mokotowskim w stolicy.

Główną inspirację stanowił w tej międzywojennej inicjatywie oddolny zryw budowania przez członków ZMW RP „Wici” oraz I. Solarza „Świetlistego Domu” na Gackiej Górcie w podgórskim rejonie Przeworska i Nowosielec.

W PRL przemilczano wcześniejszych inicjatorów Domu Wsi i ideę podmiotowej wielofunkcyjności – wznosząc w „kamiennej pustyni” śródmieścia hotel-biurowiec – „Dom Chłopa”. A przecież już Konstytucja

Projekt Domu Wsi Polskiej w Warszawie –
na Polu Mokotowskim – opracowany w 1938 roku
przez architekta prof. Zbigniewa Dmochowskiego

Fragment projektu Domu Wsi:
sala szklana o wysokości 42 m

3 Maja i Uniwersał Połaniecki odeszły od kastowego miana „chłop” – na rzecz: „włościanina”. Natomiast F. Znaniecki i J. Chałasiński wprowadzili: „rolnika-inteligenta”. Obecnie dyskutowany jest termin: **no-woziemianie** i wspólne znowu dla wykształconych rolników i godnie nobilitujące ponadkastowo miano współgospodarzy ziemi polskiej: **ziemianie**.

Idea Wszechprzybytku Ludu w Warszawie szczególnie bliska jest podmiotowemu i kulturotwórczemu ruchowi pamiętnikarstwa powszechnego i Uniwersytetów Ludowych – z „Poradnikiem Powszechnego Samokształcenia”.

Podajemy ogólnonarodową próbę zrealizowania płodnej i potrzebnej inicjatywy na przelomie trzeciego tysiąclecia śródziemnomorskiej cywilizacji chrześcijańskiej i przy błogosławieństwie Papieża-Polaka włościańskiego rodowodu.

Powracamy do pierwotnej idei wielofunkcyjności takiego Domu, zarysowanej przez Świętochowskiego i Nalkowskiego oraz Mościckiego, Chałasińskiego i Gierata, do jego lokalizacji na Polu Mokotowskim w sąsiedztwie Biblioteki Narodowej i w bliskiej z nią współpracy archiwalno-bibliotecznej i wydawniczej.

Realizacja powinna wejść do programu oraz działań Komitetu Integracji Europejskiej. Zabiegamy o stosowny mecenat i patronat dla tej ważnej inicjatywy. Także mecenat postulowanego **Funduszu Kultury Narodu Polskiego im. Stanisława Michalskiego**.

Środowiska polonijne oraz członków Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej – którego I Prezesem był S. Gierat – oraz krajowe siewiarzy, wiciarzy, żołnierzy BCH i członków ZMW, jak też ludowcy wszelkich opcji i rolnicy – zapowiadają czynne wspieranie budowy wielofunkcyjnego Domu Wsi Polskiej i Polonii w Warszawie.

Co zachowało aktualność z projektu A. Świętochowskiego i W. Nalkowskiego, a zwłaszcza z CZMW „Siew” i J. Chałasińskiego, a co winno ulec modyfikacji i poszerzeniu? Formułujemy współczesne propozycje dyskusyjne:

I. Dom Chłopski i Akademia Chłopska (zapożyczkowaana już wykładami J. Chałasińskiego) – których celem mogło być także przyćmienie Solarzowego „Świetlistego Domu”, zdominowanie „Wici” i uświetnianie korowodami w strojach ludowych dożynek przed Prezydentem RP oraz goszczenie manifestacji diamentralnie różnych od tej w Nowosielcach z 1936 roku – powinny przybrać kształt **Domu Wsi Polskiej i Polonii**.

Byłaby to głównie **Wielka Sala Teatralno-Kongresowa dla spektakli Teatru Wsi Polskiej**, „Mazowska” i „Śląska”, festiwali i przeglądów kabaretów wiejskich, zespołów Polonii, kapel ludowych, spotkań oraz wystaw twórców wiejskich i małomiasteczkowych, jak też wszelkich innych działań społecznego ruchu kulturalnego wsi.

Ważną i potrzebną funkcję edukacyjną oraz inspiratorską i koordynacyjną pełniłyby w budynkach towarzyszących:

1) **Międzynarodowy Ekumeniczny Uniwersytet Ludowy na poziomie szkoły średniej i uczelni wyższej** – otwarty zwłaszcza dla Polonii Wschodu i Zachodu – z wydziałami korespondencyjnymi, medialno-kasetowymi i internetowymi, z „Poradnikiem Powszechnego Samokształcenia”, zawierającym dział: „Poradnik Samokształcenia Kulturoznawczego”.

2) **Wiejskie Centrum Kształcenia Ustawicznego z Gimnazjum i Liceum Korespondencyjnym** – na wzór wiciowego w Łodzi z lat 1946/49.

3) **Wiejski Dom Akademicki** dla coraz mniej licznych studentów rodowodu rolniczego z kraju i z kręgów Polonii.

4) **Dom-Bursa** dla uczniów-licealistów – z Mazowska oraz talentów z całego kraju (b. PGR) i środowisk Polonii.

5) **Szkoła Rzemiosł Artystycznych i Ośrodek Kursów Przygotowawczych na wyższe uczelnie** – z artystycznymi włącznie.

II. Polski Instytut Kultury Wsi – z półrocznikiem „Kultura Wsi” i „Encyklopedią Kultury Wsi Polskiej”.

III. Dom Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich – z Biblioteką i Archiwum rękopisów, wystawami publikacji oraz dorobku kultury ludowej i współczesnej wiejskiej. Wydawnictwem **International Autobiography Documents Center, Poland** – jest czasopismo „Autobiography of Society”.

IV. Dom Integracyjny Społecznego Ruchu Wiejskiego – zawodowego, młodzieżowego i Uniwersytetów Ludowych, branżowego, Izb Rolniczych, samorządów, KGW, OSP, sołtysów, wójtów, itp.

V. Centralne Wydawnictwo Wiejskie – dla książek, prasy i poradników bliskich wsi polskiej i troszczących się o jej potrzeby zawodowe, kulturalne i moralne.

VI. Ośrodek Ochrony Pamięci i Tradycji Wsi – walk, mogił, zabytków i twórczości – z dokumentacją, doradztwem i wydawnictwami.

VII. Centralny Klub Biznesu Wiejskiego – powiązany z Business Center Club.

VIII. Przedsiębiorstwo Techniczno-Budowlane – jak Grupa Techniczna S. Gierata z „Siewu”.

IX. Centrum Odrodzenia Spółdzielczości Wiejskiej – w duchu „Ręce w uścisku”. M. Dąbrowskiej.

X. Dom Gościnny dla Polonii – sprzężony z wyspecjalizowanym Biurem Podróży oraz

XI. Domem Integracyjnym Wsi i Miasta – obydwa Domy konkurencyjne racjonalnie wobec hoteli miejskich a bogatsze infrastrukturą kulturalną oraz wsojską obsługą w strojach ludowych.

XII. Bank Inicjatyw Wiejskich i Polonijnych

XIII. Kaplica Ekumeniczna – z ołtarzami rytów chrześcijańskich, judaistycznego i ew. innych.

Więscy ziemianie – z intraty pańszczyźnianej – budowali sobie w stolicy pałace. Polscy rolnicy i ich potomkowie w kraju i w świecie – powinni, na III Tysiąclecie, zbudować wspólnie w stolicy **jeden integracyjny Dom Wsi Polskiej i Polonii oraz Rolników-Ziemian**.

Wstępnie można wskazać różne możliwości wieloźródłowego finansowania takiego potrzebnego i pomnikowego przedsięwzięcia:

1) Zrewaloryzowane składki przedwojenne wsi z Konta PKO 129 – które szacowano na 300.000 przedwojennych złotych. Łącznie z 2.000 zł wpłaty Prezydenta I. Mościckiego.

2) Dochody z „Domu Chłopa” przy Pl. Powstańców Warszawy – powstałego ze składek wsi. Obiekt ten należałoby włączyć do holdingu przy Komitecie Budowy obecnego Domu Wsi Polskiej.

3) Środki inicjowanej w Sejmie RP Fundacji Edukacji Narodowej.

4) Pomoc Biznesu Krajowego oraz środowisk Polonii, Fundacji skandynawskich UL i Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej oraz innych.

5) Świadczenia Rządu, Prezydenta oraz resortów – z rezerwy i oszczędności czy z dochodów Totolotka.

6) Dary na otwarte konto i z wykupywanych cegiełek.

7) Pomoc w pracach wykonawczych młodego pokolenia wsi.

Obok Komitetu Budowy z sekcjami – funkcjonalny byłby reprezentacyjny Komitet Honorowy i Złota Księga Darczyńców. Polonię pozyskałaby planowana stała wkładka międzygazetowa: „Wspólnota Pamięci”. (Tygodnik Pamiętnikarski Polaków i Polonii, Żydów Polskich).

Na ścianach Wielkiej Sali SZKLANEGO DOMU należałoby rozmieścić Galerię Portretów Postaci zasłużonych dla Wsi Polskiej i Polonii.

Znaleźliby tam miejsce: Janicjusz i Gostomski, Kochanowski i Szymonowicz, Mickiewicz, Słowacki, Krasiński i Norwid, Deczyński i Syrokomla, Kolberg i Gloger, ks. Konarski i Promyk-Prószynski, Kościuszko, Joselewicz i Bartos, Pułaski i Mierza, Rej, Pasek i Witkiewicz, Kasprowicz i Orkan, Orzeszkowa i Konopnicka, Wyslouchowa, Kosmowska, Fornalska, Chorażyńska, Maniakówna i Solarzowa, Wyslouch i Szarek, Witos i Bojko, Dąbrowska, Żeromski i Asnyk, Sienkiewicz i Reymont, Bujak, Burszta i Pigoń, Brückner, Świętochowski i Kot, Poniatowski i Giedroyc, Vincenz, Koniński i Herling-Grudziński, Mościcki i Gierat, Solarz i Cierniak, Staszic, ks. Ludwiczak i Prymas Tysiąclecia – Wyszyński, Krajowy Duszpasterz Rolników, Sławoj Składkowski i Grabski, Krzywicki i Chałasiński, Znaniecki, Kieniewicz, Gieysztor, Nowakowski, Krzyżanowski i Hernas, Wycech, Ignar, Ingot i Galaj, Wiśniewski i Wojciechowski, Słomka, Kuraś i Magryś, Rataj i Mikołajczyk, Kaczor, Jaracz, Bień i Miłkowski, mjr Solski, gen. Kamiński i gen. Okulicki, Nowak i Przyboś, Olcha, Redliński, Piętaś, Kawalec i Myśliwski.

Artyści mogliby rzeźbić popiersia – a z czasem posągi plenerowe dla najgodniejszych.

Błogosławiłby zbożnej inicjatywie Największy z Polaków – wnuk podbeskidzkich wiejskich górali o mądrej i dobrotliwej twarzy polskiego wieśniaka.

Po ruszeniu budowy – sąsiadującą uliczkę Leszową nazwiemy imieniem Józefa Chałasińskiego.

Źródło: Obszerniejsze szkice J. Szczepańskiego i F. Jakubczaka – w „Kulturze Wsi” nr 2/6/1998 oraz w „Polskim Uniwersytecie Ludowym” nr 3/1998.

Konstancin–Warszawa–Rudno, kwiecień 2002 r.

8. Polihistora Ludwika Krzywickiego hipoteza metodologiczna i obywatelska

o powszechnym pamiętnikarstwie polskim jako autobiografii społeczeństwa i państwa

(Tezy na konferencję naukową w 80. rocznicę utworzenia Instytutu Gospodarstwa Społecznego – XI 2000 r.)

W dwudziestolecie historycznych wydarzeń Polskiego Sierpnia 1980 roku – po dziesięcioleciu od rozpadu zwołiwianego marksizmu oraz stojącego za nim obcego dyktatu – najwyższy czas podjąć niezbywalne zadanie nawiązywania żywotnych nici poprzerywanych wątków tradycji fenomenu „złotego okresu” międzywojennego polskiego, polonijnego i żydowskiego pamiętnikoznawstwa.

1) Odradzanie i unowocześnianie tradycji polskiego pamiętnikoznawstwa w płaszczyźnie dyrektywy metodologicznych, kompleksowości źródłowej oraz płodności i współweryfikowalności wielodyscyplinarnej – najskuteczniejsze bywało w drodze gromadzenia nowych zbiorów konkursowych autobiografii wieloźródlo-

skowych i wielopokoleniowych oraz analizowania ich przez wielodyscyplinarne zespoły w niezależnych placówkach, skupiających utalentowanych i niepokornych ethosowo badaczy.

2) Tylko Polska, jak dotąd, posiada od 1921 roku instytucję naukowo-obywatelską powszechnego pamiętnikarstwa konkursowego: o tysiącach zbiorów, setkach tysięcy świadectw jednostkowych oraz wielotomowych edycjach dokumentalnych i analitycznych – kontynuujących autowizerunek personalistyczny narodu polskiego po przedsięwzięciach pomnikowych „Ludzie” Oskara Kolberga.

3) Po Znanieckiego i Thomasa przełomowym dla naukowej humanistyki pięcioksięgu: „The Polish Peasant in Europe and America” – w „złoty okresie” lat trzydziestych – trzy główne polskie szkoły pamiętnikoznawstwa i szkoła pamiętnikoznawstwa żydowskiego w Wilnie, w bliskiej kooperacji i szlachetnej rywalizacji, ukazywały w pamiętnikarskiej historii własnej narodu jego wiązania stanowe, warunki bytu, rolę kulturotwórczą i obywatelską, sąsiedztwo wieloetniczne oraz aspiracje ponadstanowe i reformatorskie. Szkoła Znanieckiego: poprzez wzór „Polish Peasant”, pionierski konkurs z 1921 r., „Życiorys” J. Wojciechowskiego oraz przez „Drogi awansu społecznego robotnika” i „Młode pokolenie chłopów” J. Chałasińskiego. Szkoła Krzywickiego w IGS poprzez fundamentalne zbiory i publikacje – z analizami i weryfikacjami – serii pamiętników bezrobotnych, wieśniaków-chłopów oraz emigrantów. Szkoła pamiętnikoznawstwa Grabskiego w SGGW dała zbiór i dwutomową publikację: „Wiejscy działacze społeczni”, t. I „Życiorysy włóścian”, t. II „Życiorysy inteligentów”. Żydowski Instytut w Wilnie Maksa Weinreicha zgromadził w tym czasie kilkaset pionierskich konkursowych pamiętników młodych Żydów (głównie z Polski) i zaczątkowe analizy tego zbioru publikował w „Przeglądzie Socjologicznym” – inspirując J. Chałasińskiego do konkursu i czteroksięgu młodowiejskiego. Za każdą z wymienionych szkół stał Instytut.

4) Jednakże jedynie polihistor Ludwik Krzywicki z IGS podjął wielodyscyplinową próbę weryfikacji treści poznawczych konkursowych pamiętników – zwłaszcza przez Wielką Ankietę Rolną z 1934 r. i opartą na niej serię wielostronnych analiz: „Sprawy Agrarne”. **Stwierdził zgodność poznawczych treści konkursowych świadectw pamiętnikarskich i reprezentacyjnej ankiety terenowej.**

5) Rozpad doktrynalnego dyktatu zsowietyzowanego marksizmu i odzyskanie pełnej niepodległości stworzyły warunki umożliwiające kontynuowanie odkrywczych dyrektyw „współczynnika humanistycznego” F. Znanieckiego, także w koncepcjach ontologii rzeczywistości społeczno-kulturowej – z decydującą rolą świadomości w strukturach dziedzictwa i determinantach współczesności.

6) Nowoczesna epistemologia utwierdza hipotezę L. Krzywickiego i IGS – wykazując adekwatność poznawczą pamiętników z kręgów coraz bardziej światłych i podmiotowych warstw narodu.

7) Nowe inicjatywy pamiętnikoznawcze, procesy integracji pamiętnikoznawczych szkół naukowych, wznowienie „Pamiętnikarstwa Polskiego” i wydawanie: „Kultury Wsi” oraz „Autobiography of Society” – mogą, przy poparciu humanistów i XI Zjazdu Socjologicznego, skutecznie współinspirować nowy „złoty okres” polskiej personalistycznej humanistyki III Tysiąclecia – jako znamienny czynnik atrakcyjności, tożsamości i niegasnącej podmiotowości nauki i kultury polskiej w Europie i w świecie. Personalizm agrarystyczny i ekumeniczny wiążemy ze społeczną nauką Jana Pawła II oraz upamiętnianiem Pontyfikatu: Księgą, Ekumeniczną Bazyliką i uczelnią (MEUL) w Rudnie na Mazowszu.

W oparciu o pozyskane pamiętniki i dzienniki przygotowane zostaną dwie oddolne Księgi Jubileuszowe: „Dwudziestolecie Sierpnia 1980 w pamiętnikach i dziennikach Polaków” oraz „Dziesięciolecie III RP w pamiętnikach i dziennikach”. Księgi te pożytkują także w tomach początkowych bogaty plon trzech konkursów na pamiętniki z 1980 i 1981 r. oraz konkurs na dzienniki roku 1980, jak też materiały kilku konkursów pamiętnikarskich z 1989 r. i późniejszych oraz na dzienniki z 1990 r.

Zalączone konспекty inicjatyw, wznowione po długiej przerwie „Pamiętnikarstwo Polskie” i zarys jego następnego numeru, jak też nowy biuletyn międzynarodowego Centrum w Polsce: „Autobiography of Society” – niechaj staną się przejawem owocnej inspiracji, której urealnienie może być jedynie dziełem zbiorowego wysiłku humanistów polskich i polonijnych. Najpełniejszym wyrazem urzeczywistniania nowego „złotego okresu” byłoby uformowanie wielotomowej: „Historii Polski w pamiętnikarskich dokumentach osobowości” oraz „Encyklopedii Socjologii Polskiej”, „Encyklopedii Kultury Wsi” i „Encyklopedii Kultury Polskiej przełomu Tysiącleci”. Służyć temu będzie wieloźródłowa stabilizacja społecznikowskich placówek oraz tworzenie integracyjnych pamiętnikoznawczych struktur międzyplacówkowych i restytuowanie Funduszu Kultury Narodu Polskiego, jak też nadanie mu imienia międzywojennego zasłużonego twórcy i dyrektora – Stanisława Michalskiego.

SPOŁECZNY DYREKTOR
CENTRUM PAMIĘTNIKARSTWA POLSKIEGO,
POLONIJNEGO I ŻYDÓW POLSKICH
– Instytucji Pamięci Narodu

PRZEWODNICZĄCY RADY NAUKOWEJ
CENTRUM PAMIĘTNIKARSTWA POLSKIEGO,
POLONIJNEGO I ŻYDÓW POLSKICH
– Instytucji Pamięci Narodu

(Doc. dr hab. Franciszek Jakubczak)

(Prof. dr hab. Jan Szczeptański)

Konstancin-Rudno-Warszawa, listopad 2000 r.

9. Prof. dr hab. Bronisław Gołębiowski

Kierownik Zakładu Filozofii i Socjologii Polityki
oraz Pracowni Pamiętnikarstwa Socjopolitycznego
Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego

W związku z inauguracyjnym i programowym zebraniem w dniu 21 XII 2000 roku członków Pracowni Pamiętnikarstwa Socjopolitycznego – utworzonej Uchwałą Senatu UW – pragnę z ramienia ogólnopolskiego Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa – założonego przez J. Chałasińskiego jesienią 1956 roku – złożyć serdeczne gratulacje i życzenia godnych osiągnięć oraz dorzucić garść propozycji programowych:

1. Pamiętnikarstwo i pamiętnikoznawstwo polskie ogarnia fundamentalne obszary rzeczywistości społecznej, kulturowej i sakralnej Polski, Europy, i świata – w wymiarach ontologicznych, epistemologicznych i warsztatowych metody autobiograficznej oraz w aspektach pansomatycznych, pansemiotycznych, panekumenicznych i panmemuarystycznych.

2. Wymierzanie sprawiedliwości podmiotowo-subiektywnej i autobiograficznej widzialnemu i niewidzialnemu światu przez człowieka jako istnienie pojedyncze określonego miejsca i czasu oraz narodu i kultury – dotyczy takich podstawowych dziedzin, jak: samoświadomość struktury kastowo-klasowej i zawodowej, warunków bytu, państwa narodowego i jego kultury, podmiotowości, demokracji, dialogu, partnerstwa oraz integracji funkcjonalnej, polityki wewnętrznej i zewnętrznej, granic, globalizmu, hegemonizmu i suwerenności. Polacy – jak żaden inny naród na świecie – tworzą w tym celu powszechnie od 1921 roku, agraryskie pamiętnikarstwo konkursowe i spontaniczne – jako autobiografię społeczeństwa i państwa. Ruch pamiętnikarstwa powszechnego objął Polonię i Żydów Polskich – stopniowo rozszerzając się na wszystkie narody i kontynenty.

3. Świadczenia pamiętnikarskie i konwersatoria pamiętnikoznawstwa mają istotne odniesienia do klasyków socjologii, szkół naukowych oraz encyklopedii socjologii powszechnej i państw narodów liczących się w socjologii światowej. Postulowana i pilnie potrzebna „ENCYKLOPEDIA SOCJOLOGII POLSKIEJ” – znajdzie znaczące oparcie w uczelnianych oraz akademijnych (PAN, PAU, TNW) Konwersatoriach Pamiętnikoznawstwa. Uczestnicy ich będą brać udział w konferencjach i publikacjach ponadregionalnych oraz zostaną członkami Wielodyscyplinowego Korespondencyjnego Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa: „Autobiografia Społeczeństwa – Doświadczenie i Przyszłość” w Warszawie, jak też zostaną współautorami jego raportów okresowych.

4. Na dzieje i niepodległość Polski oraz przemiany Niemiec, Rosji, Europy i świata – a tym samym na pamiętnikarstwo i pamiętnikoznawstwo światowe – istotny wpływ wywarł od 16 X 1978 r. Pontyfikat kardynała Karola Wojtyły: wnuka wieśniaczki górali i robotnika kamieniołomów, czolowego personalisty agrarystycznego i ekumenicznego oraz Autora unikatowego pamiętnika półwiecza kapłaństwa: „DAR I TAJEMNICA”. To istotny temat komparatystycznych pamiętnikoznawczych analiz – zwłaszcza dla naukowych socjopolityków i ekumenicznych religioznawców.

5. Pionierska Pracownia Pamiętnikoznawstwa Socjopolitycznego INP UW – załóżek przyszłego Zakładu czy Instytutu UW – jest kontynuatką na tej uczelni tradycji studiów memuarystycznych Józefa Chałasińskiego, Stefana Czarnowskiego, Stanisława Ossowskiego, Stefana Nowakowskiego, Antoniny Kłoskowskiej, Bronisława Gołębiowskiego, Janusza Kuczyńskiego, Stanisława Siekierskiego i Rocha Sulimy. Na szczególnie zaakcentowanie zasługuje tutaj okupacyjny dziennik S. Ossowskiego, zawierający jedyną i wysoką ocenę pełnego tekstu podziemnego dwuksięgu J. Chałasińskiego (J. Stróżyka) „Chłopi i panowie” oraz wyodrębniający i akceptujący jego odkrywczą kategorię *ziemiańsko-przypaniastwowej „kultury pasażniczej”* – tak demonstracyjnie ujawniającej się w Polsce w naszych czasach przelomu tysiącleci.

6. Znacząca powinna być rola Pracowni INP UW – podobnie jak uczelnianych w regionach – w kontynuowaniu pięknych tradycji polskich szkół pamiętnikoznawstwa oraz w realizacji wspólnie planowanych nowych dzieł pamiętnikoznawczych. Chodzi zwłaszcza o przedłużenie kontynuatorskich klasycznych: pięcioksięgu z 1918/20 i czteroksięgu z 1938 roku.

7. Powołanie wąskospecjalistycznego Instytutu Pamięci Narodowej wymaga partnerstwa w badaniach, publikacjach i działalności edukacyjnej w zakresie typów pamięci narodu i rodzajów źródeł – ze szczególnym uwzględnieniem pamiętnikarskich świadectw powszechnych – oraz rzeczowego dialogu partnerskiego prawniczych, centrowych i lewicowych opcji politycznych.

8. Realizacja ważkiego konkursu pamiętnikarskiego w Płońsku o wspólnocie pamięci Polaków i Żydów – znajduje przedłużenie w planowanym cyklu publikacji oraz w postulowanej wielotomowej „Bibliotece Wspólnoty Pamięci Polaków i Żydów” (10–20 tomów). Będzie to cząstka serii o wspólnocie pamięci Polaków z innymi narodami oraz wielkiej „Historii Polski w pamiętnikarskich dokumentach osobowości”, z jej zapleczem: „Biblioteka Pamiętnikarstwa Polskiego i Polonijnego Tysiąclecia”, zarysowywana jako seria antologijna z całokształtu publikacji i rękopisów.

9. Jerzy Giedroyc, Juliusz Poniatowski i Gustaw Herling-Grudziński troskę o liczący się głos w procesie dziejowych przeznaczeń niepodległej Polski zaznaczali w 1946 i 1947 roku w Rzymie – wznowieniem z nową przedmową „Młodego pokolenia chłopów” Józefa Chałasińskiego oraz wydaniem, z polemicznym uzupełnieniem J. Ulatowskiego i przedmową J. Giedroycia: „Przeszłości i przyszłości inteligencji polskiej” – pióra jej Napoleona. Ogólnopolskie Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa – współkierowane przez prof. B. Gołębiowskiego – postuluje swoiste kontynuowanie paryskiej „KULTURY” przez krajowy miesięcznik „KULTURA POLSKA”, także jako hołd wobec 637 numerów czasopisma Księcia Niezłomnego i niepodległościowych elit diaspory. Ważne będą polskie encyklopedie: Kultury wsi i Kultury ogólnonarodowej. Krajowe elity twórczości i władzy, pisały i piszą oficje memuary. Do komparatystycznych weryfikacji dobrze wyjściowo nadawałyby się trzytomowe „Wspomnienia” Zygmunta Berlinga – w kontekście dwutomowych „Pamiętników” Władysława Gomułka oraz ich falsyfikatu-apokryfu: „Moje czternaście lat”, z 1973 r. w Izraelu.

10. Ludwik Krzywicki wysunął i na swój czas miarodajnie zweryfikował hipotezę metodologiczną i obywatelską o powszechnym pamiętnikarstwie Polaków jako żywej partnerskiej autobiografii społeczeństwa i państwa. Pamiętniki jako historia mówiona – czy świadectwo mówione jako wymagający konfrontacji i weryfikacji typ pamiętnika – znalazły cenną i celną egzemplifikację na konferencji w Jachrance i w pokłosiowej publikacji: „Wejda, nie wejda?” Instytutu Studiów Politycznych PAN. Warto żeby bratnie Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa Socjopolitycznego pokusiło się o odwrócenie pytania zasadniczego: „Wyjda, nie wyjda?”. I szukania odpowiedzi na pytanie: Czy grudniowe (17?) Powstanie Polaków to wyjście wojsk sowieckich przyspieszyłoby, czy też raczej opóźniło? I to nie na lat 10, lecz nawet 40–50 – czyli do pełnego stulecia pojałtańskiego Królestwa Kongresowego?

11. Czterokrotna seria konkursów pamiętnikarskich Prof. Dyzmy Gałaja: „Rolnicy i wieś polska 1989–1995” – przynoszących ponad 1.200 wypowiedzi autobiograficznych oraz blisko 300 listów, po obfitych publikacjach relacji na łamach „Gazety Rolniczej” – były ostatnim przejawem erupcji pamiętnikarskiego oddolnego głosu obywatelskiego przekraczającej tysiąc świadectw. Czy wznowienie „Gazety Rolniczej”, „Siewu”, „Wici” lub „Zarzewia”, bądź kreowanie rywalizacyjnego intelektualnie „Młodego Polaka-Katolika” – zrewitalizowałoby pęd do tak ważnego i potrzebnego odrodzenia nurtu pamiętnikarstwa młodych Polaków? Realność takiego odrodzenia potwierdza doświadczenie inicjatyw w Płońsku i Łomży. Trzy wybitne konkursy pamiętnikarskie w Łomży i zaplanowane na 14 tomów publikacje (11 tomów już opublikowano) – to potwierdzenie nadziei na szeroki rozkwit pamiętnikoznawstwa regionalnego w III tysiącleciu. Plon konkursów D. Gałaja, zbiory z Łomży oraz zbiór IGS i PSL – wydawany w 10 tomach – wymagają wnikliwej analizy porównawczej.

12. Po znakomitej „Teorii listu” Stefanii Skwarczyńskiej z 1937 r. – przed uczelnianymi oraz centralnym Wielodyscyplinowym Korespondencyjnym Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa: „Autobiografia Społeczeństwa – Doświadczenie i Przyszłość” staje zadanie opracowania: „Teorii pamiętnika”, „Teorii dziennika” oraz „Teorii historii mówionej”. Pomocna w tych zadaniach będzie wielodyscyplinowa, korespondencyjna ankieta o tematyce pamiętnikoznawczej i obywatelskiej. Zapowiadany – wspólny PAN i UW – Telewizyjny Uniwersytet Otwarty, mógłby zostać wsparty przez tak związaną z UW Wyższą Szkołę Humanistyczną w Pułtuskach oraz przez Pracownię Pamiętnikarstwa INP UW, jak też Konwersatorium ogólnokrajowe i MEUL w Rudnie z jego działem korespondencyjnym. Ważnym wkładem będzie postulowany **RADIOWO-TELEWIZYJNY UNIWERSYTET Powszechnego Samokształcenia** i jego wysokonakładowy „Poradnik Powszechnego Samokształcenia” – z działem cząstkowym: „Poradnik Samokształcenia Kulturoznawczego”.

13. Bratniemu Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa Socjopolitycznego INP UW – proponuję z ramienia swego centralnego Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa dział pod tymże tytułem w kwartalniku „Pamiętnikarstwo Polskie”. Podobnie innym grupom pamiętnikoznawców krajowych i światowych otwieramy łamy Biuletynu Międzynarodowego Centrum Dokumentów Autobiograficznych w Polsce: „Autobiography of Society”.

**PRZEWODNICZĄCY RADY NAUKOWEJ
CENTRUM PAMIĘTNIKARSTWA POLSKIEGO,
POLONIJNEGO I ŻYDÓW POLSKICH
– Instytucji Pamięci Narodu**

prof. dr hab. Jan Szczepański

Konstancin – Rudno – Warszawa, dnia 19 grudnia 2000 r.

Palac Branickich

Adres kontaktowy: 02-594 Warszawa, ul. J. Bruna 22 m. 167, skr. poczt. nr 13, tel. 825-07-21, 0-691 076 233, e-mail: fundacja@data.pl

POLSKI INSTYTUT KULTURY WSI
TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ PAMIĘTNIKARSTWA pod opieką naukową PAN
FUNDACJA POPIERANIA PAMIĘTNIKARSTWA POLSKIEGO, POLONIJNEGO I ŻYDÓW POLSKICH
imienia Józefa Chałasińskiego
KONTO: PKO BP XV O/W-WA
Nr 53 10201156 123110458

Konto Fundacji:

BPB PBK XIII O/Warszawa nr 11101053-401050001830

00-373 Warszawa, ul. Nowy Świat 18/20, skr. poczt. 17 (remont kapitalny)

10. Wstępna (wariantowa) konceptualizacja

Narady-konferencji w sprawie kultury i rozwoju wsi polskiej w XXI wieku - obradującej 28-29 maja 2003, r. w Urzędzie Rady Ministrów oraz Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi*

Inspiratorskim i zobowiązującym wzorcem jest tutaj narada rządowa z 28-29 maja 1936 roku – przygotowana przez b. Premiera i Rektora SGGW: Władysława Grabskiego, w ścisłej współpracy z Ministrem Rolnictwa i Reform Rolnych – Juliuszem Poniatowskim, a otwierana wystąpieniem Premiera RP: Felicjana Sławoja Składkowskiego. Referaty plenarne wygłosili: Władysław Grabski i Jędrzej Cierniak. W. Grabski został przewodniczącym Rady Naukowej utworzonego przez radę Państwowego Instytutu Kultury Wsi. PIKW erygował Prezydent RP I. Mościcki – Dekretem z 30.IX.1936 r., kontrasygnowanym przez premiera RP i Ministra Rolnictwa. Na dyrektora PIKW W. Grabski i L. Krzywicki zarekomendowali 32-letniego docenta ze szkoły F. Znanieckiego. PIKW w dwa lata po naradzie opublikował J. Chałasińskiego fundamentalne czterotomowe „Młode pokolenie chłopów” z przedmową F. Znanieckiego. PIKW podejmuje kontynuację tego czteroksięgu.

Relację z przebiegu i efektów historycznej narady z 1936 roku oraz Dekret Prezydenta RP przypominamy w załączonym numerze 1/1996 półrocznika PIKW: „KULTURA WSI. Wiejskie źródła kultury w polskim procesie narodotwórczym” (od strony 125).

I. Dzień narady – 28 maja 2003 r. – w Urzędzie Rady Ministrów (150-200 osób)

- 1) Otwarcie Premiera RP
- 2) Wystąpienie Prezydenta RP
- 3) Wystąpienie Marszałka Sejmu RP
- 4) Wystąpienie Marszałka Senatu RP
- 5) Wystąpienie Premiera RP
- 6) Wystąpienie Ministra Kultury
- 7) Wystąpienie Minister Edukacji i Sportu
- 8) Wystąpienie Ministra Nauki – KBN
- 9) Wystąpienie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi
- 10) Wystąpienie Przewodniczącego Komisji Europejskiej Sejmu RP
- 11) Wystąpienie Minister Integracji Europejskiej (UKIE)

Propozycja czterech referatów plenarnych:

Rządowy – może Premiera Leszka Millera i Józefa Oleksego, Przewodniczącego Komisji Europejskiej Sejmu RP oraz Prezesa PAN (wybory nowego Prezesa w grudniu 2002 r.), *Program rozwoju dla Polski – a dla wsi i jej kultury*, Władysław Markiewicz, *Wies i kultura w badaniach i monografiach szkoły naukowej Znanieckiego-Chałasińskiego-Szczepańskiego a Ziemie Odzyskane*, Jarosław Kałiniński, *Maciej W. Grabski, Włodzimierz Kluciński, Franciszek W. Mleczko, Problemy wsi i jej kultury w dorobku szkoły naukowej Władysława Grabskiego i na łamach „Roczników Socjologii Wsi”, a wyzwania XXI wieku*, Adam Kurzyński, *Andrzej Budzyński, Problemy wsi i pamiętnikoznawstwa w dorobku szkoły naukowej Ludwika Krzywickiego*.

Występy zespołów artystycznych: 1) „Laskowiaci” i maturzystów z Zambrowa; 2) „Promni” z SGGW; 3) „Mazowsze”.

Wystąpienia przedstawicieli wojewódzkich Wydziałów Kultury i wojewodów regionów Polski.

Dyskusja nad wystąpieniami i referatami – także nad zarysem zaktualizowanych Tez Kulturoznawczych – wraz z ich przyjęciem i rekomendowaniem do aplikacji rządowej, jak też w ustabilizowanym Polskim Instytucie Kultury Wsi oraz w jego czasopismach, monografiach i w „ENCYKLOPEDII KULTURY WSI POLSKIEJ”.

II. Dzień narady – 29 maja 2003 r. – w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi (100-120 osób)

Wystąpienia przedstawicieli resortów rolnictwa, edukacji i kultury.

Około 30 referatów naukowych i wystąpień autobiograficznych przedstawicieli stolicy oraz regionów (verte!).

Dyskusja i postulaty badawcze.

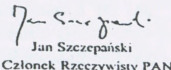
Planowane jest wydanie przednarodowego numeru „KULTURY WSI” (z tezami referatów i z poszerzonymi w stosunku do 1936 r. Tezami Kulturoznawczymi), tematycznego tomiku „Biblioteczki Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa” oraz tomu poklosia narady.

WSPÓLNICZATORZY NARADY
Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa: „Autobiografia Społeczeństwa –
Doświadczenie i Przyszłość”
Centrum Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich –
Instytucja Pamięci Narodu Polski Instytut Kultury Wsi przy TPP

Franciszek Jakubczak

Bronisław Gołębiowski

Władysław Markiewicz
Członek Rzeczywisty PAN

Jan Szczepański
Członek Rzeczywisty PAN

Konstancin – Rudno – Warszawa, czerwiec 2002 r.

Propozycja referatów naukowych w drugim dniu narady w sprawie kultury wsi

- 1) Prof. dr hab. Jan Szczepański, *Problemy i instytucje kultury wsi* (Przesłanie odczytane).
- 2) Wicepremier, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi Jarosław Kalinowski, *Polsce i jej wsi potrzebny jest dobry program i Gospodarz oraz partnerska integracja z Europą po Ural*.
- 3) Minister Edukacji Narodowej i Sportu Krystyna Łybacka, *O powszechnym kształceniu i samokształceniu środowisk wiejskich i prowincjonalnych*.
- 4) Minister Kultury Andrzej Celiński, *Program integracji i rozwoju kultury Polaków*.
- 5) Prof. dr hab. Józef Szaffik, dr Janusz Gmitruk, *Problemy kultury wsi i pamiętnikarstwa w dziejach ruchu ludowego. O potrzebie: LIN-K, „Tygodnika Kulturalnego – Sycyna”, kwartalnika „Wieś i Państwo” oraz dokończenia „Encyklopedii Ruchu Ludowego”*.
- 6) Dr Kazimierz Barcikowski, Karol Dobrowolski, Józef Tejchma, *ZMW a oświata i kultura wsi w pamiętnikarskich seriach młodowiejskich. Kontynuatorski konkurs młodowiejski: 2001-2003 r.*
- 7) Prof. dr hab. Maria Biernacka, *Integracja trzech stanowych nurtów kultury wsi polskiej*.
- 8) Ks. prof. dr hab. Leon Dyczewski, *Kultura ludowa i regionalna a ogólnonarodowa*.
- 9) Prof. dr hab. Bronisław Gołębiowski, *Kultura wsi w dorobku O. Kolberga, Z. Glogera, J. Chałasińskiego i J. Szczepańskiego*.
- 10) Kazimierz Barcikowski, Karol Dobrowolski, Bronisław Gołębiowski, Franciszek Jakubczak, Zofia Kaczor-Jędrzycka, Aleksander Łuczak, Ryszard Miazek, Wojciech Pomykało, Józef Tejchma, Jan Szczepański, *O potrzebie Radiowo-Telewizyjnego Uniwersytetu Powszechnego Samokształcenia i MEUL w Rudnie – z „Poradnikiem Powszechnego Samokształcenia”*.
- 11) JM prof. dr hab. Franciszek Ziejka, JM bp prof. dr hab. Tadeusz Pieronek, *Złota i czarna legenda chłopów polskich na drodze do partnerskiego społeczeństwa ponadkastowego*.
- 12) Prof. dr hab. Dorota Simonides, *Ludoznawstwo i regionalizm w kulturze ogólnonarodowej*.
- 13) Prof. dr hab. Izabella Bukraba-Rylska, prof. dr hab. Maria Wieruszewska-Adamczyk, *Nurty badań zakresu kultury wsi i pamiętnikoznawstwa w IRWiR PAN, założonym przez prof. dr hab. Dyzmę Gałaja*.
- 14) Dr Eugenia Jagiello-Lysiowa, *Teoria kultury wsi a serie młodowiejskie Józefa Chałasińskiego*.
- 15) Dr Irena Nowakowa, *Funkcje inteligencji w środowisku wiejskim*.
- 16) Red. Bohdan Cywiński, prof. dr hab. Bronisław Gołębiowski, doc. dr hab. Franciszek Jakubczak, dr Roman Malinowski, doc. dr hab. Krystyna Lutyńska, prof. dr hab. Janusz Kuczyński, prof. dr hab. Stanisław Siekierski, prof. dr hab. Henryk Ślabek, prof. dr hab. Andrzej Stelmachowski, prof. dr hab. Jan Szczepański, *Rodowody i role elit niepokornych. O potrzebie kontynuacji konkursu i badań z 1956 r.*

17) Mgr Jan Bijak, doc. dr hab. Franciszek Jakubczak, prof. dr hab. Andrzej Kwilecki, red. Adam Michnik, prof. dr hab. Marek Latoszek, dr Mieczysław F. Rakowski, *Nadzieje w pamiętnikach i dziennikach Polskiego Sierpnia 1980 r. i w wyborach w 1989 r. ? a Obywatelskie Księgi Pamiętnikarskie: Dwudziestolecie NSZZ 'Solidarność' i Dziesięciolecie Polski Niepodległej.*

18) Ks. prof. dr hab. Janusz Mariański, *O kulturze religijnej wiejskiego ludu polskiego.*

19) Prof. dr hab. Józef Styk, prof. dr hab. Jan Turowski, *Klasycy socjologii wsi a tradycje badawcze uczelni lubelskich.*

20) Prof. dr hab. Wojciech Burszta, *Chłopskie źródła kultury a nowoczesna antropologia.*

21) Prof. dr hab. Stanisław Siekierski, *Czytelnictwo a pisanstwo w nowoczesnej kulturze wsi i narodu.*

22) Prof. dr hab. Włodzimierz Mirowski, *Problematyka kultury i ekologii wsi w dorobku Stefana Nowakowskiego.*

23) Prof. dr hab. Stefan Bednarek, mgr Anatol J. Omelaniuk, *Regionalizm i prognozy rozwoju kultury wsi.*

24) Dr Kazimierz Korab, prof. dr hab. Tadeusz Michalczyk, *Socjologia wsi i pamiętnikoznawstwo w dorobku szkoły naukowej Władysława Grabskiego w SGGW.*

25) Bronisława Kopczyńska-Jaworska, *Naród i lud w kulturze. Z tradycji badań łódzkich.*

26) Prof. dr hab. Andrzej Kaleta, prof. dr hab. Włodzimierz Winclawski, *Badania nad kulturą wsi i młodzieży w środowisku naukowym UMK w Toruniu.*

27) Prof. dr hab. Tadeusz Chrobak, prof. dr hab. Kazimierz Z. Sowa, *O badaniach nad personalizmem agrarystycznym i kulturą wsi w środowisku uniwersyteckim Rzeszowa.*

28) Prof. dr hab. Wiesław Piątkowski, prof. dr hab. Władysław Szymański, *Agraryzm personalistyczny i ekumeniczny.*

29) Doc. dr hab. Franciszek Jakubczak, *Zarys „Encyklopedii Kultury Wsi Polskiej” i serii kontynuatorskich wobec klasycznych: pięcioksięgu, czteroksięgu i dziesięcioksięgu (z lat 1918/20, 1938, 1964-1980).*

30) Dr Arkadiusz Kołodziejczyk, *Rządowa narada w sprawie kultury wsi 28-29 maja 1936 r. a ambivalentna „kontropowiedź” w strajkach i manifestacji w Nowosielcach 29 czerwca 1936.*

31) Dr Ryszard Miazek, dr Mariusz Kosieradzki, *Wiejski „Salon Polski” a zadania lat jubileuszowych i ćwierćwiecza pontyfikatu.*

Proponujemy wystąpienia pamiętnikarzy z czołowych konkursów i wypowiedzi autobiograficzne:

1) Władysław Markiewicz, *Autobiografia jednostki a społeczeństwa. Słowo wprowadzające.*

2) (Pamiętnikarz do ustalenia), *Poznański Czerwiec i Polski Październik w moich wspomnieniach.*

3) Tadeusz Zwolakiewicz (1962), *Jestem rolnikiem z „Awansu pokolenia”. Czy dziś mamy uprawiać „zbiegostwo” od wolności.*

4) (Pamiętnikarz do ustalenia) *Polski Sierpień 1980 r. w moich wspomnieniach* (z druku w Gdańsku lub „Polityce”).

5) Roman Skiba (Konkursy D. Gałaja: 1989/95), *Dylematy młodego gospodarza z Opolszczyzny.*

6) (Pamiętnikarz do ustalenia)(1995/97), *Reprezentuję pamiętnikarzy z „Nowego pokolenia chłopów polskich”.*

7) Krystyna Mucha (Konkurs „Stopki” z Łomży 1999), *Jak żyjesz Polaku-rolniku?*

8) Edward Krzyżanowski (Konkurs wiejsko-polonijny, 2001), *Przestrogi rolnika dla Polski.*

9) Maturzystka i solistka z liceum w Zambrowie: Monika Jadczuk, *Żyję, piszę i śpiewam dla wizji XXI wieku.*

10) Studentka politologii UW: Katarzyna Grzmil, *Moja autobiografia a wizja życia w XXI wieku.*

---

* Przedłożone materiały programowe spowodowały zaproszenie przez premiera L. Millera i Wicepremiera J. Kalinowskiego do URM w marcu br. pamiętnikoznawców z czołowych szkół naukowych na wstępną naradę. Omówiono stan zbiorów pamiętnikarskich, ich bezdomność i zagrożenia, prowadzone prace badawcze oraz potrzebę kontynuowania klasycznych dzieł pamiętnikoznawczych. Zatwierdzono koncepcję konkursu młodowiejskiego i rozpisanie go w czerwcu br. pod patronatem Wicepremiera – z lokalizacją PIKW w siedzibie resortu rolnictwa. Wariantowo brane są pod uwagę cztery terminy etapowych narad – konwersatoriów – konferencji: 28-29 maja i 30 września 2002 r. oraz te same daty w 2003 roku – z podsumowaniem rządowym.

11. Uchwała Rady Społeczno-Naukowej Fundacji Popierania Pamiętnikarstwa Polskiego i Polonijnego im. Józefa Chałasińskiego – podjęta na zebraniu w dniu 23 października 2001 roku

Unikatowe w Polsce i świecie zbiory autobiograficznych świadectw pamięci Polaków, Polonii i Żydów Polskich narastały głównie dzięki instytucji konkursów od 1921 roku. W tym roku założyciel tej instytucji, Florian Znaniecki, po powrocie z USA – gdzie wydał wspólnie z Amerykaninem pięciotomowe zwrotne w humanistyce światowej dzieło pamiętnikoznawcze: „The Polish Peasant in Europe and America” – ogłosił pierwszy w nauce konkurs pamiętnikarski dla ludzi pracy fizycznej. Przyniósł on blisko 150 obszernych autobiografii po 600 stron – w tym ledwie piśmiennego wyrobnika i emigranta, Jakuba Wojciechowskiego. Po ukazaniu się z początkiem lat 30. „Życiorysu własnego robotnika” i rozprawy habilitacyjnej J. Chałasińskiego: „Drogi awansu społecznego robotnika” – fundamentalny wkład do pamiętnikoznawstwa zaczął wnosić Ludwik Krzywicki w Instytucie Gospodarstwa Społecznego seriami pamiętników bezrobotnych, chłopów-włościan-rolników i emigrantów oraz ich weryfikacjami ekonomiczno-statystycznymi. W III RP IGS powtarza te konkursy i wydawnictwa.

Zwłaszcza ukazanie się ‘Pamiętników chłopów’ IGS zainspirowało Ministra J. Poniatowskiego i b. Premiera i Rektora SGGW, W. Grabskiego, do zorganizowania w maju 1936 roku I rządowego Kongresu Kultury Wsi z 500 uczestnikami. Kongres powołał do życia Państwowy Instytut Kultury Wsi i opublikował zadziwiającej głębi i aktualności Tezy Kulturoznawcze. W PIKW powstało już w druku w 1938 r. wybitne pamiętnikoznawcze dzieło 4-tomowe jego dyrektora, J. Chałasińskiego, oparte na pozyskanych 1.544 pamiętnikach młodowiejskich. W tej aurze W. Grabski zebrał i wydał w założonym Instytucie Socjologii Wsi SGGW dwa tomy „Wiejskich działaczy społecznych – życiorysy włościan i inteligentów”, F. Gross w SNS TUR w Krakowie opublikował tom autobiografii młodorobotniczych oraz odkrywcze studium: „Proletariat i kultura”, M. Wańkiewicz w ZUS „Pamiętniki lekarzy”, a M. Weinreich w ŻIN w Wilnie zgromadził trzy kolekcje pamiętników młodożydowskich (620 prac) – publikując zaczątek ich analizy naukowej w zaprzyjaźnionym „Przeglądzie Socjologicznym”.

W ten sposób w latach trzydziestych w Polsce ukształtowany został złoty okres światowej rangi fenomenu powszechnych świadectw pamięci i historii własnej Polaków, Polonii i Żydów Polskich.

Pamiętnikarstwo powszechne i szkoły pamiętnikoznawstwa uznane zostały w półsuwerennej i niedemokratycznej PRL za relikty idealizmu, burżuazyjności i nienaukowości. Monopolistyczny i sprymitywizowany marksizm tolerował natomiast konkursy gazetowo-wydawnicze oraz propagandowy głównie z nich użytek. Po Październiku 1956 z naukowym konkursem z trudem przebił się Instytut Zachodni w Poznaniu. Szkoła J. Chałasińskiego mogła pracować tylko w trybie domowo-latającym i pod przykrywką Towarzystwa Przyjaciół Pamiętnikarstwa. Nie można było ujawniać działającego nieprzerwanie „sanacyjnego” PIKW.

Od 1921 roku zgromadzono jednak w Polsce blisko 2 tysiące konkursowych zbiorów pamiętników, liczących łącznie prawie 700 tys. rękopisów. Opublikowano około 15 tysięcy wspomnień jednostkowych lub w zbiorach tematyczno-pokoleniowych i ponad

100 tys. autobiografii w czasopismach. Trzon ponad 200 tys. najcenniejszych pamiętników – w tym uratowane z pożarów Warszawy 1.544 pamiętniki młodowiejskie z 1937 r., kartoteki bibliograficzne i 5 tys. książek Centralnej Biblioteki Pamiętnikarskiej – od 4 lat są bezdomne i zagrożone zniszczeniem na betonie „naszego” lamusa-garażu w sprzedanym przez gminę w Kolbieli Domu Pamiętnikarstwa w Rudnie lub na betonie magazynu ZDK w stolicy – po internowaniu TPP i zbiorów z siedziby „Nad Apteką”. Pamiętnikarski typ historii własnej narodu i powszechnej demokratycznej konsultacji obywatelskiej – jak powietrza – wymaga niepodległości państwowej, narodowych mediów, praw człowieka, wolności od wszelkiej cenzury i minimum mecenatu państwowego. Pamiętnikarskie świadectwa pamięci narodu – są autowizerunkiem Polaków i Polski, dzięki któremu jest ona atrakcyjna i potrzebna dla Europy i świata. W tym jesteśmy mocarstwem!

Rada Społeczno-Naukowa Fundacji – na swym pierwszym w nowym Tysiącleciu zebraniu programowym i organizacyjnym w dniu 23.X.2001 roku – uchwała jednogłośnie:

1. Uznać profetyczne, świeckie i dalekowzroczne przesłanie z I pielgrzymki do Polski Papieża-Polaka: „**NIE MOŻE BYĆ EUROPY SPRAWIEDLIWEJ BEZ POLSKI NIEPODLEGŁEJ NA JEJ MAPIE!**” – za początek sierpniowych 1980 r. przemian oblicza Polski, Europy i Świata, przynoszących nadzieję także dla pamiętnikarstwa i pamiętnikoznawstwa.

2. Za naczelne zadanie Rady i placówek przyjąć w nowym Tysiącleciu odrodzenie złotego okresu ruchu pamiętnikarskiego z niepodległych lat trzydziestych.

3. Fundacji Popierania Pamiętnikarstwa przyznać wiodącą rolę w stwarzaniu warunków realizacji tych zadań i zobowiązać ją do dynamizacji działalności, zmierzającej do pozyskiwania środków od fundacji krajowych i zagranicznych, kół biznesu oraz w formie zleceń badawczych od agend rządowych. Powołać jej nowy pracujący społecznie Zarząd w ustalonym w innych dokumentach trzyosobowym składzie.

4. Za czołowe zadanie uruchamiające wielostronne skutki stabilizacyjne i rozwojowe przyjąć ukształtowanie postulowanego Instytutu Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich PAN, PAU, TNW i TPP oraz pięciu zasłużonych dla pamiętnikoznawstwa uczelni: UAM w Poznaniu, IGS/SGH, SGGW i UW w stolicy oraz UŁ w Łodzi.

5. Doprowadzić do II rządowego Kongresu Kultury Wsi w maju 2002 roku – z nowymi Tezami Kulturoznawczymi oraz stabilizacją nieprzerwanie od 1936 r. działającego PIKW, w drodze afiliowania go przy Ministerstwie Rolnictwa z zasiłkiem Ministerstwa Nauki – KBN.

6. Podjąć inicjatywę powtórzenia rocznicowego historycznych konkursów pamiętnikarskich z 1921, 1936 oraz z 1956 roku – celem opracowania w nowym Tysiącleciu dzieł rozślawiających naukę, kulturę i tożsamość Polski: pięcioksięgu „The Polish Peasant in Europe and America” i czteroksięgu „Młode pokolenie chłopów” pod nowoczesnymi tytułami. W załączeniu konceptualizacje tej fundamentalnej kontynuacji. Zapewnić warunki realizacji inicjatywy A. Gieysztorą (20 t. „**Historia Polski w pamiętnikarskich dokumentach osobowości**”) oraz koncepcji „**Biblioteki Pamiętnikarstwa Tysiąclecia**”.

7. Umożliwić wydawanie „**Encyklopedii Kultury Wsi Polskiej**” i „**Encyklopedii Socjologii Polskiej**”. Przez pozyskanie nowego Ministra Kultury przybliżyć warunki zapoczątkowania pionierskiej wielotomowej „**ENCYKLOPEDII KULTURY POLSKIEJ**” oraz możliwość ukazywania się miesięcznika „**KULTURA POLSKA**” – kontynuującego ethos patriotyczno-obywatelski wielkich znawców kultury i polityki: Józefa Chałasińskiego i Jerzego Giedroycia.

8. Odkupić, odbudować i ustabilizować Dom Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich im. M. Reja, J. Wojciechowskiego i E. Ringelbluma w klasycysty-

cznym pałacu w Rudnie na Mazowszu – współpracujący partnersko z powstającym Muzeum Historii Żydów Polskich w opracowywaniu ogromnych zbiorów pamiętników wspólnoty pamięci.

9. Dokończyć budowę Międzynarodowego Ekumenicznego Uniwersytetu Ludowego w Rudnie na Mazowszu na pięknej leśno-rolnej 15 ha parceli – nieodległej od pałacu-rectoratu.

10. Ukształtować przy MEUL – wspólnie z TUL, ZMW i ruchami ludowymi – **Radio-Telewizyjny Uniwersytet Powszechnego Samokształcenia**, z cyklicznym **‘Poradnikiem Powszechnego Samokształcenia: wzorowanym na „Poradniku dla Samouków” z przełomu wieków.**

11. Uformować i wydać zaległe numery półrocznika **„Kultura Wsi”**, kwartalnika **„Pamiętnikarstwo Polskie”** i anglojęzycznego Biuletynu (na wzór ISA) **„Autobiography of Society”**.

12. Ustabilizować postulowane międzynarodowo i ukształtowane archiwalnie w Rudnie: **International Autobiographical Documents Center, Poland** – z jego wielojęzycznym pismem.

13. Poprzez publikacje, wspólne badania i konferencje międzynarodowe – a także udział w powstawaniu Księgi na XXV-lecie pontyfikatu Papieża-Polak i pamiętnikarza Jana Pawła II: **„EKUMENICZNY DAR – Papieżowi-Polakowi od Poetów, Uczonych, Twórców, Władców i Teologów Świata”** – przyczynić się do promocji dobrego imienia i tożsamości Polaków i Polski w nauce, kulturze i opinii światowej.

Za Radę Społeczno-Naukową Fundacji:

PREZES (ZAŁOŻYCIEL) FUNDACJI
Popierania Pamiętnikarstwa Polskiego i Polonijnego
im. Józefa Chalasińskiego

Doc. dr hab. Franciszek Jakubczak

FUNDACJA POPIERANIA
PAMIĘTNIKARSTWA
POLSKIEGO I POLONIJNEGO
im. Józefa Chalasińskiego
WARSZAWA

HZEWODNICZACY RADY SPOŁECZNO-NAUKOWEJ
Fundacji Popierania Pamiętnikarstwa Polskiego i Polonijnego
im. Józefa Chalasińskiego

Prof. dr hab. Władysław Markiewicz
Członek Rzeczywisty PAN

12. List Otwarty w sprawie dalszych losów „KULTURY” Jerzego Giedroycia – w powiązaniu z Kulturą Narodu Polskiego

Dlaczego Zespół Programujący i Redakcyjny wielodyscyplinowego Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa: „Autobiografia Społeczeństwa – Doświadczenie i Przyszłość” – reaktywując międzywojenny Państwowy Instytut Kultury Wsi w 60. rocznicę jego powstania na mocy Dekretu Prezydenta I. Mościckiego i powołując do życia półrocznik „Kultura Wsi” (obydwie placówki w trybie domowo-latającym, bez zaplecza etatowego i finansowego) – zdecydował się nawiązać do „KULTURY” z Maisons Laffitte Jerzego Giedroycia i pisać o intencjach kontynuatorskich wobec wspaniałego pierwowzoru? W Słowie od Zespołu stwierdzaliśmy bowiem: „Nasza »KULTURA WSI« nad Wisłą pragnie świadomie – na miarę skromnych talentów i możliwości – być kontynuatką tamtej niedościgłej »KULTURY« elit w diasporze a zarazem hołdem wobec ich fundamentalnych trudów i zasług!”.

Jerzy Giedroyc w pełni zaakceptował nasz zamysł perspektywicznego kontynuowania i poszerzenia koncepcji Jego pomnikowego miesięcznika. Nie mając głębszego własnego rozeznania w złożonych sprawach niezbędnego unarodowienia najliczniejszej wieśniaczej warstwy narodu polskiego, tak przesiąkniętego patronactwem wysferzeniowej szlachetczyzny, ani palety rzetelnych tekstów z tej fundamentalnej dziedziny – Redaktor „KULTURY” z satysfakcją i nadzieją przyjął na-

sze zakorzenie wiejskie i pamiętnikoznawcze, rozwijające odkrywcze a bliskie Księciu tezy Juliusza Poniatowskiego i Józefa Chałasińskiego.

Odpowiedzi na postawione na wstępie ważne pytanie, trzeba szukać u początków powstawania Instytutu Literackiego i „KULTURY” J. Giedroycia w Rzymie w 1946 roku. W tymże roku – z przedmowami Juliusza Poniatowskiego i Gustawa Herlinga-Grudzińskiego – ukazał się w Rzymie (w tym samym kręgu ideowym i osobowym) dwutomowy skrót „Młodego pokolenia chłopów” Józefa Chałasińskiego. J. Poniatowski we wspaniałej przedmowie napisał, że ten czteroksięży dokumentuje „największą przemianę narodu polskiego”, wyrażającą się w przyjęciu idei niepodległego państwa za własną przez najlichnieszczą młodowiejską warstwę naszego narodu. W lutym tegoż 1946 roku J. Chałasiński wygłosił wykład inauguracyjny na nowym Uniwersytecie robotniczej Łodzi, poświęcony społecznej genealogii inteligencji polskiej. Gdy tekst biuletynowy i odkrywczy wykład ukazał się niebawem w PPR-owskiej „Kuznicy” i w samodzielnej książeczce – wywołując z miejsca burzliwą i do dzisiaj kontynuowaną dyskusję – J. Giedroyc w powstającym Instytucie Literackim (jeszcze w Rzymie) zainspirował młodego historyka sztuki, Jana Ulatowskiego, do polemiki z tezami J. Chałasińskiego. Książka „Przeszłość i przyszłość inteligencji polskiej” (J. Ulatowskiego i J. Chałasińskiego) ukazała się w 1947 roku w Rzymie (z przedmową J. Giedroycia) prawie równocześnie z I numerem „KULTURY” – wywierając trwały wpływ na jej powiązanie z żywotną problematyką krajową oraz z pamiętnikarskimi świadectwami pamięci narodu. Wystarczy tutaj wymienić chociażby „Autobiografię” samego J. Giedroycia, dzienniki Gombrowicza i Herlinga oraz trzytomowe „Pamiętniki” W. Witosa.

Gdy J. Giedroyc otrzymał wiosną 1997 roku nasze dwa numery „Kultury Wsi” za rok 1996 – zareagował żywym zainteresowaniem dla pamiętnikarstwa krajowego, szczególnie młodowiejskiego. W 1998 roku opublikował w „Kulturze” pełny tekst naszego projektu odezwy konkursowej na pamiętniki młodowiejskie. Jesienią tegoż roku włączył się z wielką troską i energią w ratowanie zagrożonych zbiorów pamiętnikarskich w zabytkowym pałacu w Rudnie i w siedzibie nad Apteką w stolicy – w związku ze sprzedażem obiektu w Rudnie przez gminę biznesmenowi na rezydencję oraz eksmisją zbiorów z opłacanej i pustej już przez trzy lata siedziby TPP w Warszawie.

Gdy Jego starania o poruszenie tej sprawy na łamach najpoczytniejszych dzienników krajowych spotkały się z „polityczną poprawnością” zmywu przemilczania, głęboko oburzony przysłał z początkiem 1999 roku francusko-włoską ekipę telewizyjną dla pokazania na forum międzynarodowym poniżenia polskich świadectw pamięci narodu, ciśniętych na betonowe podłogi garażowych magazynów ZDK w Warszawie i w Rudnie na Mazowszu.

Nie mieliśmy odwagi skorzystania z tak drastycznej formy wielkodusznie zaofrowanej zbiorom pomocy.

Natomiast istotne znaczenie miało zawarte w tym samym liście zrozumienie dla wagi Księgi „Ekumeniczny Dar”, a zwłaszcza poparcie dla ratowania Placu Ojczyzny im. J. Piłsudskiego przed komercyjnymi obcymi bankami i hotelami – dla wzniesienia na miejscu złej sławy sasko-carskich przeróbek Pałacu Morsztyna rdzennie narodowego Kapitolu Polskiego-Panteonu Pamięci Narodu, z siedzibą Zgromadzenia Narodowego, Łukiem Triumfalnym, Kolumną dla Największego z Polaków oraz Ekumeniczną Bazyliką Dziękczynienia i Pojednania. Bardzo liczyliśmy na skuteczne poparcie zamysłu odkupienia historycznego Fortu Legionów Cytadeli Warszawskiej – na Ekumeniczny Uniwersytet i Dom świadectw pamięci narodu – zwłaszcza gdy Fort przeznaczono na gastronomię i dyskotekę w tak bliskim sąsiedztwie miejsca kaźni i Mogiły Romualda Traugutta i członków Jego rządu powstańczego i po lipcowym świętokradczym rabaniu Krzyża Mogiłowego przed składaniem wieńców 5 sierpnia w 136 rocznicę wykonania szubienicowego carskiego wyroku.

Na Solidarnościowy Jubileusz sierpnia 2000 roku opracowaliśmy szeroki program działań i nowych inicjatyw. Zatwierdzaliśmy je na spotkaniu Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa „Pod Dagleżą” w Konstancinie w dniach 23 czerwca i 13 września.

Wznowione „Pamiętnikarstwo Polskie” i nowy biuletyn „Autobiography of Society” – wraz z konspektami nowych inicjatyw – skierowane zostały na wrześniowe kongresy: ruchu ludowego i kultury chrześcijańskiej w Lublinie, na XI Zjazd Socjologów w Rzeszowie – Tycynie oraz na ręce Jana Pawła II, Prymasa Polski i Jerzego Giedroycia oraz do potencjalnych współorganizatorów Jubileuszowego Konkursu Solidarnościowego i jego mecenasów.

Poraziła nas niespodziewana wiadomość o śmierci Wielkiego Redaktora. Na okolicznościowym spotkaniu Konwersatorium w dniu 21 września doszliśmy do zgodnego wniosku, że należy zainicjować dyskusję nad obowiązkiem wznowienia paryskiej „KULTURY” od 2001 roku jako pisma intelektualistów i twórców w kraju oraz Polaków i Polonii w diasporze światowej. Że trzeba poprosić Czesława Miłosza o pomoc w uformowaniu nowego Zespołu Redakcyjnego nowej „KULTURY”, a władze III RP o decyzję w sprawie zabezpieczenia materialnego realizacji tej doniosłej ogólnonarodowej inicjatywy.

„KULTURA” Jerzego Giedroycia stała się bowiem przez ponad półwiecze bezcennym dobrem promocji Polski i polskości, którego funkcjonowanie nie może i nie powinno zostać przerwane. Nowa formuła funkcjonowania tego dobra – wierzymy głęboko – nie będzie sprzeczna z ofiarnymi celami życia i służby Polsce Wielkiego Redaktora.

W debacie naszego okolicznościowego czwartkowego Konwersatorium w dniu pogrzebu Śp. Jerzego z Domu pod Paryżem przewijała się myśl maksymalnego uszanowania i włączenia w prace nowej „KULTURY” polskiej i polonijnej III Tysiąclecia dotychczasowych współpracowników i autorów Jerzego Giedroycia – Jego brata Henryka, Pani Zofii Hertzowej i wszystkich innych z Francji, Polski i z całego świata.

Poszukując redaktorów i autorów – zatrzymaliśmy się myślą nad ponad 200. nazwiskami, wymienionymi w naszej konceptualizacji pięcioksięgu kontynuatorskiego wobec „Polish Peasant” F. Znanieckiego i W. I. Thomasa, w postaci serii źródłowo-analitycznej: „Wieś Polska i Polacy w kulturze Europy, Ameryki i świata”.

Wymieniając Czesława Miłosza – noblistę, poetę, prozaika, akademickiego literaturoznawcę i krakowianina – jako osobę kontynuującą dzieło jego przyjaciela Jerzego, ze środowiska krakowskiego przywoływano: Wisławę Szymborską, ks. Adama Bonieckiego, Krzysztofa Kozłowskiego, Rektora UJ Franciszka Ziękę oraz Rektora Papieskiej Akademii Teologicznej biskupa Tadeusza Pieronka.

Z Gdańska ethos papiesko-solidarnościowy wnieść mogą do nowej „KULTURY” intelektualści uczelniani: Marek Latoszek, Brunon Synak i Roman Wapiński.

Z Lublina wydawnic mogliby redagowanie i łamy cennymi tekstami profesorowie: Jan Turowski, Czesław Gryko, Elżbieta Hałas, Leon Dyczewski, Mieczysław A. Krapiec, Janusz Mariński, Władysław Piwowarski, Józef Styk i arcybiskup Józef Zyciński. Z Poznania należy wskazać na nazwiska: Zygmunta Dulczewskiego, Andrzeja Kwileckiego, Jacka Leońskiego i Marka Ziolkowskiego.

W Toruniu podjął obowiązki uczelniane bliski współpracownik J. Giedroycia, Krzysztof Pomian. Polonią i historią idei owocnie zajmują się także w Toruniu: Andrzej Kaleta, Mirosław A. Supruniuk i Włodzimierz Winclawski.

Z Londynu uwzględnić należy krąg literatów przy Józefie Garlińskim oraz polityków z ostatnim Prezydentem na uchodźstwie.

Z Izraela współpracować warto z kręgiem almanachu polskojęzycznego oraz autorami wspomnień i utworów związanych z Polską, jak też z żołnierzami w polskich mundurach pozostałymi z M. Beginem od 1945 roku w Palestynie do walki o własną wolną ojczyznę nad Jordanem. Także z ich potomkami i strażnikami spuścizny.

Z ważnych środowisk obydwoch Ameryk wymienić trzeba Kongresy Polonii – USA i Kanady oraz: Feliksa Grossa, Włodzimierza Drzewienieckiego z Buffalo, Andrzeja Walickiego, Bolesława Wierzbiańskiego z „Nowego Dziennika” i Helenę Znaniecką. Z Kanady pozyskać warto przedstawicieli „Związkowca” a z Brazylii działaczy i twórców zwłaszcza z Parany.

Środowiska Polonijne Litwy, Ukrainy, Rosji, Kazachstanu, Australii czy Afryki – skutecznie pozyskiwać można przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” i jej miesięcznik.

Przy „KULTURZE POLSKIEJ” III tysiąclecia mogłyby funkcjonować jej wersje obcojęzyczne oraz tygodnik pamiętnikarski „WSPÓLNOTA PAMIĘCI”. We współdziałanie włączyć należy krajowe placówki badawcze kultury oraz polskie Instytuty Kultury w stolicach krajów świata.

Z Warszawy – w związku ze wznowieniem dyskusji o inteligencji na łamach „Rzeczpospolitej” – wskazywano na Bohdana Cywińskiego (autora klasycznych już i legendarnych „Rodowodów niepokornych”), na utalentowanego twórcę „Gazety Wyborczej”, Adama Michnika, na Bronisława Geremka oraz na seniora debat i odważnych, twórczych analiz, Adama Schaffa, którego J. Chałasiński nazywał „fenomenalnym talentem wielodyscyplinowej syntezy procesów społecznych z perspektywy świadectw autobiograficznych”.

Z kręgu warszawskich intelektualistów i twórców jako kandydatów na redaktorów i autorów tekstów, wymienić warto: Ewę Berberyusz, Marię Biernacką, Stefana Bratkowskiego, Tomasza Jastruna, Aldonę Jawłowską, Andrzeja Kojdera, Hannę Krall, Tadeusza Kowalika, Janusza Kuczyńskiego, Piotra Kuncewicza, Annę Micińską, Janusza Odrowąża-Pieniążka, Kazimierza Orłosa, Andrzeja Przewoźnika, Andrzeja Paszewskiego (Prezesa TNW), Jerzego Pomianowskiego, Annę Radziwiłł, Mieczysława F. Rakowskiego, Wojciecha Roszkowskiego, Grzegorza Rydlewskiego, Janusza A. Sławińskiego, Andrzeja Stawarza, Krzysztofa T. Toeplitza, Feliksa Tycha, Andrzeja Werblana, Włodzimierza Wesółowskiego, Krzysztofa Wolickiego i Andrzeja Ziemińskiego. I na koniec pamiętnikoznawców: Izabelę Bukrabę-Rylską, Andrzeja Budzyńskiego (IGS), Bronisława Gołębiowskiego, Eugenię Jagiello-Lysiovą, Franciszka Jakubczaka, Wiesława Myślińskiego, Stanisława Siekierskiego, Henryka Słabka, Jana Sochę, Rocha Sulimę i Tomasza Szarotę.

Zgłaszany postulat przygotowania dla PWN „ENCYKLOPEDII KULTURY POLSKIEJ PRZEŁOMU TYSIĄCLECI” – mógłby zostać podjęty w dyskusjach i uchwałach postulatywnych grudniowego 2000 Kongresu Kultury Polskiej.

Publiczna dyskusja i spontaniczne procesy samonobilitujące „KULTURY” III Tysiąclecia wyłonią nowe talenty z najmłodszych pokoleń polskich ponadstanowych już środowisk intelektualistów i twórców.

O takiej Norwidowskiej Polsce „przemienionych kołodziejów” marzył przez całe życie i poświęcił jej realizacji tej wizji: Wielki Myśliciel i Samotnik – Herkules i Prometeusz polskości poprzez kulturę i politykę – z księżęcą mitrą przy tułaczym ubiorze misjonarskiego Wielkiego Mędrca i Wizjonerskiego Redaktora Ksiąg Narodu i Pielgrzymstwa Polskiego, Jerzy Giedroyc. **Dzielo Jego życia odrodzić się powinno i rozkwitać w niepodległej Polsce.**

W związku z grudniowym 2000 r. Kongresem Kultury Polskiej i ukazaniem się ostatniego 637 numeru „KULTURY” J. Giedroycia – doszliśmy do wniosku, że kontynuatorski miesięcznik powinien mieć tytuł „KULTURA POLSKA” i być czasopismem krajowym. Być może przekształconym na miesięcznik kwartalnikiem „Kultura i Społeczeństwo” – założonym przez J. Chałasińskiego w 1957 roku, wzorowanym na miesięczniku J. Giedroycia i podobnie zwalczanym przez stalinizm.

Za Zespół Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa, Radę Naukową
i Redakcję Czasopism:

Prof. dr hab. Jan Szczepański
Członek Rzeczywisty PAN

Konstancin–Rudno–Warszawa, kwiecień 2001 r.

13. Wstępna konceptualizacja wielotomowej „BIBLIOTEKI PAMIĘTNIKARSTWA POLSKIEGO, POLONIJNEGO I ŻYDÓW POLSKICH”

– poprzedzonej 15-20 tomową serią z XX wieku:
„Biblioteka Wspólnoty Pamięci Polaków i Żydów”

Pamięć narodu polskiego – w tysiącletniej historii piśmienniczej społeczeństwa i państwa Polaków – wypracowała z inspiracji uczonych unikatową w świecie instytucją powszechnych świadectw pamiętnikarskich jako żywej personalistycznej historii własnej. Po kolekcji listów rodzinnych wieśniaków i zamówionym pamiętniku dla zwrotnego w nauce pięcioksięgu „*The Polish Peasant*”, wydanego przez Polaka i Amerykanina w USA w 1918/20 roku – F. Znaniecki założył w Poznaniu w 1921 roku instytucją powszechnego ponadkastowego pamiętnikarstwa polskiego, polonijnego i Żydów Polskich.

Instytucja ta przyniosła nauce i kulturze polskiej oraz światowej ponad 2 tysiące zbiorów konkursowych, liczących łącznie blisko 700 tysięcy jednostkowych rękopisów. Dokumentalne edycje zbiorowe oraz klasyczne monografie badawcze oparte na świadectwach pamiętnikarskich rozslawiły humanistykę polską w świecie oraz w istotnym stopniu współdecydują o współczesnej atrakcyjności i przydatności Polski dla Europy i świata.

O współczesnych powinnościach i szansach kontynuowania złotego okresu pamiętnikoznawstwa z lat trzydziestych w początkach III tysiąclecia pisze we wznowionym kwartalniku „*Pamiętnikarstwo Polskie*” uczeń i następcę F. Znanieckiego oraz Opiekun Naukowy znowu bezdomnych placówek pamiętnikarstwa – Jan Szczepański. Jego pióra są fundamentalne teksty programowe: „*Pamięć narodu polskiego a powinności nauk społecznych*” oraz „*Wspólnota pamięci polsko-żydowskiej a idee Dawida Ben Guriona*”. W kręgu Jego Wielodyscyplinowego Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa (przejęciowo bezdomnego „*Pod Daglezją*”) zrodziły się trzy dalsze ważne teksty programowe kwartalnika: „*Józefa Chałasińskiego spuścizna i przesłania a powinności humanistyki III tysiąclecia*”, „*Po dwudzie-*

stu trzech latach – najważniejsze i najtrudniejsze” oraz konceptualizacja międzyzyciczna „Wspólnota pamięci polsko-żydowskiej a wspólne zadania”.

Z półwiecza prac pamiętnikoznawczych, zwieńczonych w połowie 2000 roku wznowieniem kwartalnika „Pamiętnikarstwo Polskie” – wyrosła idea postulowanej wielotomowej: „Biblioteki Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich”. Zrealizują tę ideę placówki polskie wspólnie z rodzącym się Muzeum Historii Żydów Polskich.

Warto przywołać z lat trzydziestych pięć słów – przyświecających współpracy dyrektorów placówek naukowych w Warszawie i Wilnie, J. Chałasińskiego i M. Weinreicha: **Prawda – Młodość – Tolerancja – Partnerski Awans**.

Pamiętnikarskiej prawdzie – datowanych i z godzinami zapisków majora Adama Solskiego z obozu jenieckiego w Kozielsku i już bezpośrednio z nad dołów Katynia – tylko przez 50 lat była w stanie przeciwstawiać się „komisja akademika Burdenki” w swej politycznej poprawności zmywu zaklamywanian i przemilczania.

„Biblioteka Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich” zarysowana jest na 100 tomów. Ma być wyrazem wyjątkowego bogactwa świadectw pamiętnikarskich w Polsce jako historii własnej społeczeństwa i państwa oraz przejawem nowego złotego okresu pamiętnikoznawstwa w nowym tysiącleciu. Ma rozświecać tożsamość i atrakcyjność kultury i nauki polskiej – poprzez dynamizację działalności szkół pamiętnikoznawstwa polskiego i żydowskiego oraz zarysowany szeroki program wspólnych działań badawczych, wydawniczych i edukacyjnych.

W złotym okresie lat trzydziestych – obok zainspirowania przez szkołę pamiętnikoznawstwa Znanieckiego-Chałasińskiego prac szkół pamiętnikoznawstwa Krzywickiego, Grabskiego i SNS TUR w Krakowie (tom konkursowy „Robotnicy pisza” oraz studium F. Grossa „Proletariat i kultura”) – wyjątkowo owocne było pozyskanie, w bliskiej współpracy, ponad 600 pamiętników młodzieży żydowskiej przez M. Weinreicha w ŻIN w Wilnie oraz 1.544 pamiętników młodowiejskich przez J. Chałasińskiego w PIKW w Warszawie. J. Chałasiński opublikował M. Weinreichowi obszerny zaczątek studium naukowego na czołówce „Przeglądu Socjologicznego” w 1935 r. a w następnym roku sięgnął po pamiętniki młodowiejskie i przystąpił do analiz monumentalnego „Młodego pokolenia chłopów (-inteligentów”) (1938 r.).

Ocalale w USA pamiętniki młodożydowskie z Wilna złożą się na tom I „Biblioteki Wspólnoty Pamięci Polaków i Żydów”. Tom poprzedzi współczesna przedmowa Komitetu Redakcyjnego oraz studium z lat trzydziestych dyrektora ŻIN, M. Weinreicha. Zarysowuje się hipoteza o podobieństwie nierównoprawnego i dyskryminacyjnego statusu potomków polskich głebie adscripti i zwłaszcza rzesz ubogich Żydów Polskich. Także hipoteza o młodzieżowej partnerskiej polsko-żydowskiej tolerancji i współpracy. Przeciwno wstydy ksenofobii wprowadzania na uczelniach getta lawkowego protestowało w 1937 r. w liście otwartym kilkudziesięciu luminarzy nauki polskiej.

W oparciu o ocalałe 620 pamiętników młodożydowskich i 1.554 młodowiejskich oraz zbiór OM TUR w Krakowie – w opracowaniu naukowym F. Grossa i Z. Mysłakowskiego, jak też o stosowne relacje deportacyjne z Instytutu Hoovera w USA – powstała koncepcja wspólnej antologii i studium analitycznego: „Drogi i bariery awansu społecznego oraz integracji obywatelsko-kulturotwórczej młodzieży polskiej i żydowskiej w latach trzydziestych XX wieku”.

Dziewięć refleksyjny pamiętnik maturzystki z kibucu – Nivy Yakter, nadesłany w 1998 r. i nagrodzony w konkursie im. Dawida Ben Guriona w Płońsku – stał się inspiracją do potrzebnej wspólnej inicjatywy świadectw pamięci młodych w progę trzeciego tysiąclecia. Pamiętnik maturzystki z bezprecedensową w dotychczasowym piśmiennictwie głębią ukazał ewolucję traumatyzmu holocaustowego w stosunkach międzykoleńowych w Izraelu i w więziach z polskimi korzeniami poprzez młodzieżowe „spotkania pamięci” w Polsce. Postulowany konkurs pamiętnikarski: „Wspólnota pamięci młodych pokoleń Polaków i Żydów” – poprzez publikacje źródłowe i porównawcze analizy naukowe – stanie się niejako ukoronowaniem świadectw i studiów problemowych zainicjowanych w latach trzydziestych przez Józefa Chałasińskiego w Warszawie i Maksa Weinreicha w Wilnie.

Tomy początkowe serii 100-tomowej obejmą żywoty i kroniki średniowieczne i sukcesywnie późniejsze pamiętnikarstwo szlachty, duchowieństwa i mieszczan – aż po powszechne pamiętnikarstwo konkursowe w XX wieku – stając się zapleczem dla zainicjowanej przez A. Gieysztorą 20-tomowej bibliograficznej i analitycznej „Historii Polski w pamiętnikarskich dokumentach osobowości”. Przygotowaliśmy dla niej w Centrum 15 tys. pamiętnikarskich druków zwartych, ponad 100 tys. publikacji w czasopiśmie oraz rejestry 700 tys. rękopisów wspomnień. W tomie I całej serii znajdzie się stosowna przedmowa a w analizach dedykacja dla Inicjatora Mediewisty – Aleksandra Gieysztorą.

Powtórzone zostaną w nowym tysiącleciu: zarówno klasyczny pięcioksiąg Znanieckiego i Thomasa („Polish Peasant – Wieśniak polski” jako studium: „Wieś polska i Polacy w kulturze Europy, Ameryki i świata”), jak też czteroksiąg J. Chałasińskiego w postaci monografii „Młode pokolenie rolników-

inteligentów. Procesy i zagadnienia kształtowania się społeczeństwa ponadkastowego w Polsce". W dziełach tych uwzględnimy ewolucje statusu, rolę cywilizacyjną i kulturotwórczą oraz Holocaust i dramat wojenny Żydów Polskich.

Całokształtem prac pokieruje powstający Instytut Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich PAN, PAU, TNW i TPP oraz pięciu uczelni: UAM, IGS/SGH, SGGW, UW i UŁ.

Wstępna propozycja składu Komitetu Redakcyjnego całej serii 100-tomowej:

I. **Honorowi Współprzewodniczący Kom. Red.:** Feliks Gross, Henryk Jabłoński, Adam Schaff, Jan Szczepański.

II. Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego: Władysław Markiewicz – czł. rzec. PAN.

III. Z-cy Przew. Komitetu Redakcyjnego: Bronisław Gołębiowski, Maciej W. Grabski, Adam Kurzynowski, Andrzej Kwilecki, Marek Latoszek, Jacek Leński, Józef R. Szaflik, Feliks Tych.

IV. **Sekretarze Naukowi Komitetu Redakcyjnego:** Andrzej Budzyński, Ryszard Cichocki, Janusz Gmitruk, Jerzy Halbersztat, Franciszek Jakubczak, Kazimierz Korab, Jan Włodarek.

V. **Przedstawiciele duchowieństwa:** rabin Jacob Baker, ks. Waldemar Chrostowski, bp Leszek S. Głódz, władyka abp Jeremiasz (prezes Polskiej Rady Ekumenicznej, rektor Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej), abp Józef Michalik, ks. Zdzisław J. Peszkowski, bp Tadeusz Pieronek, metropolita Sawa, rabin Michael Schudrich, bp Stanisław Stefanek, bp Jan Szarek, abp Józef Zyciński.

VI. **Członkowie PAN, PAU, TNW i b. Komitetu Pamiętnikoznawstwa PAN:** Andrzej Białas, Jan Baszkiewicz, Marian Biskup, Witold Hensel, Maria Janion, Mieczysław Klimowicz, Jerzy Kmita, Leszek Kołakowski, Mieczysław A. Krapiec, Czesław Kupisiewicz, Leszek Kuźnicki, Gerard Labuda, Czesław Madajczyk, Henryk Markiewicz, Kazimierz Secomski, Jerzy Szacki, Andrzej Walicki, Andrzej Wycański, Henryk Chojaj, Michał Głowiński, Leszek Nowak, Janusz Reykowski, Wiesław Sadowski, Henryk Samsonowicz, Piotr Sztompka, Roman Wapiński, Alina Witkowska, Tadeusz Zieliński, Zbigniew Gerzych, Janusz Haman, Tadeusz Nowacki, Szczepan Pieniążek, Franciszek Tomczak, Bogdan Ney, Zygmunt Dulczewski, Marian Fuks, Józef A. Gierowski, Leszek Gilejo, Czesław Hernas, Aleksander Kwaczuk, Władysław Kwaśniewicz, Jarema Maciszewski, Irena Nowakowska, Henryk Slabek, Stanisław Siekierski, Tomasz Szarota, Jerzy Tomaszewski, Jan Turowski, Jerzy J. Wiatr, Zbigniew T. Wierzbicki.

VII. **Inni:** Andrzej Ajnenkiel, Władysław Bartoszewski, Jan Bijak, Stefan Bratkowski, Izabela Burkaba-Rylska, Alina Cała, Michał Chmara, Michał Chłasiński-Macukow, Karol Dobrowolski, Henryk Domański, Wanda Dróżka, Włodzimierz Drzewieniecki, Antoni L. Filon, Marek Gałaj, Andrzej Gelberg, Jan T. Gross, Czesław Gryko, Andrzej Halasiewicz, Jerzy Holzer, Marek Ignar, Michał Ignar, Jan Jachymek, Wojciech Jakubowski, Dariusz Jarosz, Zofia Kaczor-Jędrzycka, Marek Klodziński, Andrzej Kojder, Helena Kozicka, Kazimierz Koźniewski, Jan Krokos, Janusz Kuczyński, Waldemar Kuczyński, Jolanta Kulpińska, Andrzej K. Kunert, Krystyna Lutyńska, Aleksander Łuczak, Roman Malinowski, Włodzimierz Mędrzecki, Ryszard Miazek, Adam Michnik, Włodzimierz Mirowski, Bronisław Misztal, Wiesław Myśliwski, Daria Nałecz, Małgorzata Niezabitowska, Andrzej Paczkowski, Andrzej Paszkowski, Krzysztof Podczasty, Kazimierz Przybysz, Marian Pilot, Anna Radziwiłł, Antoni Rajkiewicz, Andrzej Rosner, Wojciech Roszkowski, Marek Sawicki, Aleksander Smolar, Czesław Siekierski, Maciej Siekierski, Marek Siwiec, Luba Soloma, Kazimierz Z. Sowa, Andrzej Stawarz, Franciszek J. Stefaniuk, Andrzej Stelmachowski, Tomasz Strzembosz, Zbigniew Sufin, Roch Sulima, Antoni Sulek, Mirosław A. Supruniuk, Brunon Synak, Hieronim Szczegóło, Jerzy Teodorowicz, Ryszard Turski, Marek Web, Szewach Weiss, Włodzimierz Winclawski, Jan Włodarek, Jerzy Wyrozumski, Stanisław Zagórski, Artur K. F. Wołosz, Niva Yakter, Marek Ziółkowski, Helena Znaniecka, Jerzy Zubrzycki, Janusz Żarnowski.

O zarysowaniu imiennym tomów „BIBLIOTEKI” i podserii POLSKO-ŻYDOWSKIEJ

Kolejnych 8-10 tomów podserii Komitet oprze na dużych tekstach z plonu konkursu w Płońsku (Ruth Wermuth-Burak, Dawida Józefowicza, Felicji Nowak, Nivy Yakter – maturzystki z kibucu, Miriam Akavi, Wiry Szczetinkowej, Jakuba Muellera, Marii Szelestowskiej, Beniamina Anolika, Józefa Kornbluma, Yechezkeła Kotika – w opr. dr Davida Assafa i innych).

Z plonu tego doniosłego konkursu ukazał się reprezentacyjny wybór 32 prac lub fragmentów: „**Żyli wśród nas**” (Wspólnota pamięci) – poprzedzony programową przedmową Jana Szczepańskiego oraz wstępem informacyjnym Stanisława Siekierskiego. Redakcja, nota i przypisy: Artura K. F. Wołosza. Trwają prace nad bibliografią pamiętników Żydów Polskich.

Przy współpracy z Elżbietą Isakiewicz („Ustna harmonijka”) oraz z Ryszardem Lowem z almanachu „Kontury” i z gazetą „Kurier-Nowiny” z Izraela – sięgniemy po relacje tysięcy żołnierzy z korpusu W. Andersa, pozostałych z M. Beginem w Palestynie do walki o własne państwo. W bliskiej współpracy z Macie-

jem Siekierskim – kustoszem w Instytucie Hoovera w USA kolekcji zbiorów ponad 30 tys. relacji i wspomnień obywateli polskich, deportowanych w latach 1939–1941 na obszary syberyjskie b. ZSRS – wyodrębnionych zostanie do druku i analiz kilka tysięcy wspomnień Żydów. Dzięki uprzejmości Marka Weba, dyrektora Archiwum YIWO Institute For Jewish Research w USA, uzyskaliśmy konkretne informacje o uratowaniu trzech zbiorów pamiętników młodożydowskich z Wilna (z 1932 r., 35 prac, z 1934 – 264 i z 1938 – 321, razem 620 pam.) oraz o ukończeniu dwóch antologii: w YIWO w USA i ŻIH w Warszawie (Alina Ciała). Od lat wyodrębniane jest bogate pamiętnikarstwo wspólnoty pamięci w Warszawie i formowana kilkutomowa antologia dokumentalna oraz tom monograficzny: „Warszawa w świadomości warszawiaków, Polaków, Polonii i Żydów Polskich”. Zainicjował ten tom przed laty kolejnym konkursem pamiętnikarskim – po znakomitych monografiach varsavianistycznych – twórca nowoczesnej socjologii miasta i własnej szkoły pamiętnikoznawstwa, Stefan Nowakowski. **We współdziałaniu z Żydowskim Instytutem Historycznym i z powstającym Muzeum Historii Żydów Polskich – przygotowujemy tom (lub tomy) z setek relacyjnych publikacji o gminach żydowskich na ziemiach polskich.**

Serię 15-20 tomową mają zamykać przekłady Kronik gmin żydowskich z Płońska, Jedwabnego i Grajewo oraz wybór relacji – z etapowym podsumowaniem – po publikacji Białej Księgi Instytutu Pamięci Narodowej.

Układ 80-85 tomów pamiętników od X do XXI wieku oprzemy na systematyzacji E. Maliszewskiego oraz na kartotekach bibliograficznych Centrum Pamiętnikarstwa. Około 20-25 tomów zajmą tutaj pamiętniki Polaków z diaspory światowej oraz środowisk polonijnych wszystkich kontynentów. Trzon stanowią będą świadectwa z konkursów IGS z 1936 r. i z powojennych, z konkursów B. Heydenkorna w Kanadzie oraz ze zbiorów szkoły naukowej F. Znanieckiego i innych.

W oparciu o archiwa, biblioteki i konceptualizacje:

Komitetu Pamiętnikoznawstwa PAN,

Wielodyscyplinowego Korespondencyjnego Konwersatorium Pamiętnikoznawstwa:

„Autobiografia Społeczeństwa – Doświadczenie i Przyszłość”,

Pracowni Pamiętnikoznawstwa Socjopolitycznego INP Uniwersytetu Warszawskiego

Polskiego Instytutu Kultury Wsi,

Domu Pamiętnikarstwa Polskiego, Polonijnego i Żydów Polskich w Rudnie na Mazowszu

Instytutu Hoovera w Stanford University w Kalifornii w USA

Instytutów i placówek Żydowskich w Polsce, Izraelu i w USA

- opracowano w: **CENTRUM PAMIĘTNIKARSTWA POLSKIEGO, POLONIJNEGO I ŻYDÓW POLSKICH**

Konstancin – Rudno – Warszawa, czerwiec 2002 r.